

ചോലസാഹിത്യം

ഗ്രന്ഥാവലി

ഇന്ദിരാ പ്രിയദർശിനി

സ്റ്റേറ്റ് ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് ഓഫ് ഐഡ്യേഷൻ,
തിരുവനന്തപുരം.

1971-'72

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

(1900-1901)

1901-1902

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

(1902-1903)

ആമുഖം

1971 ജൂൺ-ജൂലായ് മാസത്തിൽ സ്റ്റേറ്റ് ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് ഓഫ് എഡ്യൂക്കേഷനിൽ വച്ച് ഒരു ബാലസാഹിത്യ രചനാലയം സംഘടിപ്പിച്ചു. സാഹിത്യകാരന്മാരായ പതിനേഴ് അദ്ധ്യാപകർ അതിൽ പങ്കുകൊണ്ടിരുന്നു. അവരുടെ ശ്രമഫലമായി രൂപംകൊണ്ട ഗ്രന്ഥങ്ങളാണ് ഇവിടെ അവതരിപ്പിക്കുന്നത്.

പ്രൈമറി വിദ്യാർത്ഥികൾക്കുവേണ്ടി രചിച്ചവയാണ് ഈ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ. വിദ്യാർത്ഥികൾക്കു വായനയിലുള്ള ശീലവും താൽപര്യവും വളർത്തുവാൻ ഈ കൃതികൾ ഉപകരിക്കുമെന്നു പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു.

ഡയറക്ടർ

സ്റ്റേറ്റ് ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് ഓഫ് എഡ്യൂക്കേഷൻ

1971—1942 ലെ

പുസ്തകരചനാലയത്തിൽ പാകുകൊണ്ടു വർ

- 1 ശ്രീ. വി. കെ. ബാലചന്ദ്രൻ.
- 2 „ മണിയൂർ ഇ. ബാലൻ
- 3 „ എൻ. ഭാസ്കരപിള്ള
- 4 „ സി. എൻ. ഗംഗാധരൻ നായർ
- 5 „ പി. ശേഖരപ്രകാശൻ നായർ
- 6 „ ജെയിംസ് കണിമല
- 7 „ ജോസഫ് കുറുവിലങ്ങാട്
- 8 „ എൻ. കൃഷ്ണൻകുട്ടി
- 9 „ കെ. കൃഷ്ണൻ നായർ
- 10 „ വി. പി. കുഞ്ഞിരാമപ്പള്ളിവാൾ
- 11 „ കരുൺ വേണുനീ
- 12 „ എ. നായനാർ എം.പ്രാതിനി
- 13 „ കെ. വി. രാമനാഥൻ
- 14 „ സി. കെ. ശ്രീവത്സൻ
- 15 „ കെ. സുകുമാരൻ നായർ
- 16 „ എൻ. വാസുദേവൻ നമ്പൂതിരി
- 17 „ കെ. വേലായുധൻ

ഉള്ളടക്കം

- 1 മുൻപിറയുടെ അനുഗ്രഹം
- 2 ആനന്ദവനം
- 3 നല്ലവയസ്സ്
- 4 പാവകളെ മുന്പാട്ട് !
- 5 വിദ്യാഭ്യാസം
- 6 ആദ്യത്തെ വിദ്യാഭ്യാസം
- 7 വാണമംഗലം
- 8 ചിറന്നാർക്കുശ്ശേരി
- 9 കട്ടികളുടെ വിദ്യാഭ്യാസം
- 10 പ്രശസ്തവിദ്യാഭ്യാസം
- 11 വിദ്യാഭ്യാസത്തിൽ
- 12 ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ
- 13 കൂടിക്കാഴ്ച
- 14 യുദ്ധത്തിന്റെ കെട്ടി
- 15 വധുവർമ്മൻ
- 16 കേരളത്തിന്റെ തിരുവി
- 17 ഇന്ത്യയുടെ ആത്മാവ്

1	Jan 1	to	Jan 31	1870
2	Feb 1	to	Feb 28	1870
3	Mar 1	to	Mar 31	1870
4	Apr 1	to	Apr 30	1870
5	May 1	to	May 31	1870
6	Jun 1	to	Jun 30	1870
7	Jul 1	to	Jul 31	1870
8	Aug 1	to	Aug 31	1870
9	Sep 1	to	Sep 30	1870
10	Oct 1	to	Oct 31	1870
11	Nov 1	to	Nov 30	1870
12	Dec 1	to	Dec 31	1870
13	Jan 1	to	Jan 31	1871
14	Feb 1	to	Feb 28	1871
15	Mar 1	to	Mar 31	1871
16	Apr 1	to	Apr 30	1871
17	May 1	to	May 31	1871
18	Jun 1	to	Jun 30	1871
19	Jul 1	to	Jul 31	1871
20	Aug 1	to	Aug 31	1871
21	Sep 1	to	Sep 30	1871
22	Oct 1	to	Oct 31	1871
23	Nov 1	to	Nov 30	1871
24	Dec 1	to	Dec 31	1871

ഇന്ദ്രപ്രിയദർശിനി

I. മുൻഷിയുടെ അനുഗ്രഹം

മുൻഷി മുബാരക് ആലി മോത്തിലാൽ നെഹ്റുവിന്റെ ആശ്രിതനായിരുന്നു. ആനന്ദഭവനത്തിന്റെ വളപ്പിൽ തന്നെയുള്ള ചെറിയൊരു പുരയിലാണ് മുൻഷിയും കുടുംബവും താമസിച്ചിരുന്നത്. കലിനത കളിയാടുന്ന മുഖത്തു് വെളുത്ത താടിയിലുള്ള വൃദ്ധൻ. വലിയ പണ്ഡിതനായിരുന്നു. കുട്ടികൾക്കു് അനേകം കഥകൾ പറഞ്ഞുകൊടുക്കാറുണ്ടു്. വളരെ വർഷങ്ങളായി ആനന്ദഭവനത്തെ ലെ വീട്ടുകാർക്കു് നോക്കി വന്നതു് മുൻഷി തായിരുന്നു. നെഹ്റു കുടുംബത്തിലെ അംഗങ്ങളെല്ലാം അദ്ദേഹത്തെ അത്യധികം ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അന്ത്യകാലത്തു് ഒരു മാറുവുറായി പിടിപെട്ടു് മുൻഷി കിടപ്പിലായി. ഡോക്ടറും മറ്റുള്ളവരും മുൻഷിയുടെ മുഖിൽ വെച്ചു് രോഗകാര്യം ചർച്ച ചെയ്തിരുന്നില്ല. ഏകിലും തന്റെ രോഗത്തെ അന്നേ അയാൾക്കു് നന്നായറിയാം.

മരിക്കാൻ മുൻഷിക്കു് ചേടിയില്ല. മരണശേഷം കുടുംബത്തിന്റെ സ്ഥിതിയെന്താകുമെന്ന ചിന്ത അലട്ടുന്നു. ഒരു സഹോദരനോടെന്നപോലെയാണു് മുൻഷിയോടു് മോത്തിലാൽ പെരുമാറിയിരുന്നതു്. യജമാനൻ, തന്റെ കുടുംബത്തിന്റെ കാര്യം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊള്ളുമെന്ന് അയാൾക്കു് ഉറപ്പായിരുന്നു. മരിക്കാൻ കത്തുകഴിയുന്ന ആ വൃദ്ധനു് ഒരേയൊരു മോഹം മാത്രമേ ബാക്കിയുള്ളൂ.

ജവാഹർലാലിനു് ഒരു കുട്ടിയുണ്ടായിക്കാണണം. ആ കുട്ടിയെ കയ്യിലെടുത്തു് ഒന്നോമനിക്കണം. രോഗവിവരം അന്വേഷ

2 ആനന്ദഭവനം

മോത്തിലാൽ നെഹ്റു അലാഹാബാദിലെ പ്രസിദ്ധനായ വക്കീലായിരുന്നു. തന്റെ തൊഴിലിൽ നിന്ന് അദ്ദേഹത്തിന് വമ്പിച്ച വരുമാനമുണ്ടായി. ഇന്ത്യൻ നാഷനൽ കോൺഗ്രസ്സിന്റെ നേതാവായിരുന്നു അദ്ദേഹം. പല ഭാഷകളും വശമുണ്ട്. നല്ലൊരു പ്രാസംഗികനാണ്. എല്ലാകൊണ്ടും മോത്തിലാൽ നെഹ്റു എണ്ണപ്പെട്ട വ്യക്തിയായിരുന്നു.

മോത്തിലാലിന്റെ പത്നിയാണ് സ്വരൂപറാണി. 1889 നവംബർ 14-ാം- അദ്ധ്യക്ഷൻ ഒരു പുത്രൻ ജനിച്ചു. മകൻ 'ജവാഹർലാൽ' എന്ന പേരിട്ടു. സമ്പത്തിന്റെയും സമൃദ്ധിയുടേയും നടുവിൽ ജനിച്ചു വളർന്ന ജവാഹറിന്റെ ജീവിതം ഒരു ഇതിഹാസമാണ്.

മകൻ പത്തുവയസ്സുള്ളപ്പോൾ മോത്തിലാൽ അലാഹാബാദിൽതന്നെ വലിയൊരു വീട് വിലയ്ക്കുവാങ്ങി. അതിന് "ആനന്ദഭവനം" എന്ന് പേർകൊടുത്തു. ആ വീട്ടിലേക്കുമാറി താമസിച്ചു. വിശാലമായ മുറികൾ, മുൻവശത്ത് വലിയ വൃന്തോട്ടം പല നിറങ്ങളും കലർന്ന് വിലസുന്ന ധാരാളം പൂക്കൾ, സുന്ദരമായ നിറത്തക്കളും, വീട് മുഴുവൻ വിശുദ്ധ കൃതി വിളക്കുകളുടെ പ്രഭം. എല്ലാത്തരം സുഖസൗകര്യങ്ങളോടും കൂടിയ ഭംഗിയുള്ള ഭവനം. പേരിനൊത്തവിധം തികച്ചും ആനന്ദപ്രദമായിരുന്നു ആ വീട്.

ജവാഹർലാൽ നെഹ്റു വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തത് ഇംഗ്ലണ്ടിലെ ഫാരോ പബ്ലിക് സ്കൂളിലും, കേംബ്രിഡ്ജ് സർവ്വകലാശാലയിലും ആയിരുന്നു. ബാരിസ്റ്റർ പരീക്ഷ പാസ്സായി ജവാഹർ

ഇന്ത്യയിൽ തിരിച്ചെത്തി, വക്കീൽ പ്രവൃത്തിയിൽ ഏർപ്പെട്ടു. എന്നാൽ രാഷ്ട്രീയ പ്രവർത്തനമാണ് അദ്ദേഹത്തെ കൂടുതൽ ആകർഷിച്ചത്. താമസിയാതെ ജവാഹർലാൽ നെഹ്റു ഇന്ത്യൻ നാഷണൽ കോൺഗ്രസ്സിൽ അംഗമായി. വളരെ വേഗം, ജനസ്വാധീനമുള്ള രാഷ്ട്രീയനേതാവായി ഉയർന്ന നെഹ്റുവിനെ ഒരു നോക്കു കാണാൻ ജനാവധി തടിച്ചു കൂടാറുണ്ട്. ഇത്തരം ഒരു ജനനേതാവിനെ ലോകം ഇതേന്ത മുന്പു കണ്ടിരിക്കാനിടയില്ല.

1916 ഫെബ്രുവരിയിൽ, ദൽഹിയിൽ പെച്ച്, ജവാഹർലാൽ കമലയെ കല്യാണം കഴിച്ചു. ദൽഹിയിലെ ഒരു വ്യാപാരിയായിരുന്ന ജവാഹർലാലിന്റെ പുത്രിയാണ് കമല. അവർ സുന്ദരിയും സുശീലയും ആയിരുന്നു. ഇരുപത്തൊന്നു മാസംകഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവരുടെ ഏകസന്താനമായ “ഇന്ദിരാപ്രിയദർശിനി” ജനിച്ചു.

അപ്പോഴേക്കും ജവാഹർലാൽ നെഹ്റു ഇന്ത്യയൊട്ടുക്കും അറിയപ്പെടുന്ന നേതാവായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. പ്രിയങ്കരനായ നേതാവിന്റെ അരുമസ്സന്താനത്തെ എല്ലാവരും ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. ജനഹൃദയങ്ങളിൽ കട്ടിക്കാലം തൊട്ട് ഇന്ദിരയ്ക്കു സ്ഥാനംകിട്ടി.

ഇന്ദിര ജനിച്ചു. ഇരുപത്തു് ദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഭാരതത്തിലെ മികച്ച കവയിത്രിയായിരുന്ന സരോജിനി നായഡ് നെഹ്റുവിനൊരു സന്ദേശമയച്ചു. സന്താനലാഭത്തിൽ ജവാഹർലാലിനെ അനുമാദിച്ചുകൊണ്ടുള്ളതായിരുന്നു അത്. “ഇന്ത്യയുടെ പുതിയ ആത്മാവു്,” എന്നാണ് സന്ദേശത്തിൽ ഇന്ദിരയെക്കുറിച്ച് എഴുതിയിരുന്നതു്.

മകളെ കൊഞ്ചിക്കാനും, കളിപ്പിക്കാനും നെഹ്റുവിന് വളരെയൊന്നും സമയം കിട്ടിയിരുന്നില്ല. അവളെ ലാളിക്കാൻ കൊതിയില്ലാഞ്ഞല്ല. അതിലും വലിയ കർത്തവ്യം അദ്ദേഹത്തെ വിളിച്ചുകയായിരുന്നു.

3 നാലാം വയസ്സ്

നാലു വയസ്സ് മാത്രം പ്രായമായ ഒരു കൊച്ചുക്കുഞ്ഞു്. കൂട്ടുകാരോടൊപ്പം വീട്ടുവളപ്പിലും മാവിൻചുവട്ടിലുമൊക്കെ ഓടി ചാടി നടക്കേണ്ട കാലം. ആ കുരുന് പ്രായത്തിൽ കളിക്കാനുള്ള അവസരം ഇന്ദിരയ്ക്കു് ദേണ്ടപോലെ കിട്ടിയില്ല. എന്തു്? ഇതുവലിയ വീട്ടിലും വളപ്പിലും ഇന്ദിരയ്ക്കു് കളിക്കാൻ പററിയില്ലെന്നോ? അതേ. എല്ലായ്പ്പോഴും കളിച്ചുനടക്കാൻ പററിയതായിരുന്നില്ല ആനന്ദഭവനത്തിലെ അന്തരീക്ഷം.

ആനന്ദഭവനത്തിലെ വിശാലമായ അങ്കണത്തിൽ വെച്ചാണ് അക്കാലത്തു് മിക്കവാറും കോൺഗ്രസ് ആലോചനാ യോഗങ്ങൾ ചേർന്നിരുന്നതും. രാഷ്ട്രീയനേതാക്കളുടെ കൂടിക്കാഴ്ചകൾ അവിടെ നിത്യസഭകളായിത്തീർന്നു. ചിലപ്പോൾ ഇന്ത്യയിലെ ഉന്നതരായ നേതാക്കളെക്കൊണ്ടു് അവിടം നിറയും. പരിചിതങ്ങളായ ശബ്ദങ്ങൾ മുഴങ്ങും.

മഹാത്മാഗാന്ധിയുടെ അടുപ്പം, അനുഗ്രഹവാചകർ, പണ്ഡിതർ, എല്ലാം ഇന്ദിര ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. ഗാന്ധിജിയുമായി അവർ കൂടുതൽ അടുത്തു. നെഹ്റുവിനയക്കാരുണ്ടായിരുന്ന കിത്തുകളിലെല്ലാം, ഗാന്ധിജി കൊച്ചുമിടുക്കിയായ ഇന്ദുവിനെ അന്വേഷിക്കുകയും ആശീർവ്വദിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു.

ആലി സഹോദരന്മാർ എന്നറിയപ്പെട്ടിരുന്ന മുഹമ്മദലിയും ഷൈകത്ത് ആലിയും കറുത്ത വലിയ അറബി അങ്കികൾ പെരിപ്പറത്തിക്കൊണ്ടു് അവിടെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. അവരുടെ ദേഷ്ടിത്വം സഭാമണ്ഡലത്തിലും ഇന്ദിരയ്ക്കു് കെഴുതുകയോ തോന്നി. ഡോക്ടർ അൻസാരി തുക്കി സന്ദർശിച്ചതിന്റെ അനുഭവങ്ങൾ

അവിടെ വിവരിച്ചു. ഇന്ദുവിന് ആദ്യം പകൻ കൊടുക്കാൻ പാകത്തിൽ കണക്കറ്റ ഫലിതവുമായി സരോജിനിനായഡ് വന്നെത്തി. അവരുടെ പൊട്ടിച്ചിരി കേൾക്കുന്നതിൽ ഇന്ദു യും എന്തെന്നില്ലാത്ത ഇമ്പം തോന്നി.

എല്ലാവരും ചേന്ന് രാഷ്ട്രീയ കാര്യങ്ങൾ ചർച്ചചെയ്യുന്നത് തളത്തിൽനിന്നുകൊണ്ട് ഇന്ദിര ശ്രദ്ധിച്ചു. അവിടെ പറയുന്ന കാര്യങ്ങളൊന്നും ആ ബാലികയ്ക്ക് ശരിയായി ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. എങ്കിലും അവൾ അവയിൽ താൽപര്യം തോന്നി. തന്നിമിത്തം ചിലപ്പോൾ അവൾ സ്കൂളിൽ പോകാതിരുന്നു. പുറത്തുപോയി കളിക്കാനും മറന്നു. വല്ലപ്പോഴും കൂട്ടുകാരെ കിട്ടിയാൽ രാമായണത്തിലെ ചില കഥാഭാഗങ്ങൾ അഭിനയിച്ചു കാണിക്കുന്നതു അവൾക്കൊരു വിനോദമായിരുന്നു.

ഒരു ദിവസം ഇന്ദിരയും കൂട്ടുകാരും വാല് വെച്ചുകെട്ടി വാനരന്മാരായി കളിക്കുകയായിരുന്നു. അത് മുത്തച്ഛൻ കണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന് വളരെ തമാശ തോന്നി. പുഞ്ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പേരക്കുട്ടിയെ അടുത്തു വിളിച്ച് താലാലിച്ചുകൊണ്ട് മോത്തിലാൽ പറഞ്ഞു.

“വാലിന് കൂടുതൽ നീളമുള്ള പനാണ് വാനരന്മാരുടെ തലവൻ. അതുകൊണ്ട് നിന്റെ വാലിന് നീളം കൂട്ടിക്കൊള്ളണം.”

ഇതുകേട്ട് ഇന്ദിര പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവൾ മുത്തച്ഛന്റെ വാക്കു തള്ളിക്കളഞ്ഞില്ല. പറഞ്ഞപാലെ ചെയ്തു. ഇന്ദിര കൊച്ചു വാനരസംഘത്തിന്റെ നേതാവായി.

ആനന്ദവനത്തിൽനിന്ന് കോൺഗ്രസ്സ് വാളണ്ടിയർമാരുടെ സമരഘോഷയാത്ര പുറപ്പെടാറുണ്ട്. വെള്ള ഖദർ വസ്ത്രം ധരിച്ച്, ത്രിവർണ്ണചതാകകളേന്തിയ സന്നദ്ധഭടന്മാർ ചുറ്റും കൂടുതൽ ഉച്ചത്തിൽ വിളിച്ചുപറയും 'ഏറ്റുപറഞ്ഞുകൊണ്ട്' കൊടുത്തുന്ന് അടയുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചേരേൻ ഇന്ദ്ര ശ്രമിക്ക. അപ്പോഴെല്ലാം 'ആയ' അവളെ വിചാരിക്കും.

ഒരിക്കൽ അച്ഛനും മുത്തച്ഛനും അടയുടെ പാൻറകളും ഷെർവാണികളും അമ്മയുടെയും മുത്തശ്ശിയുടേയും പട്ടു സാരികളും തീയ്യിലേക്കെറിയുന്നത് ഇന്ദിര കണ്ടു. വാദശാസ്ത്രങ്ങൾ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിന്റെ പരസ്യപ്രകടനമായിരുന്നു ആ ദമനം. രാത്രിസമയം ഇരുളിൽ തീനാളങ്ങൾ കാണാനെന്തൊരു ചെറുത്ത്! ആ അഗ്നികണ്ഡത്തിന് ചുറ്റും നൃത്തം വെക്കുന്ന ഇന്ദിരയോടൊപ്പം. അവൾ അതിന് വട്ടം കൂട്ടി പെട്ടെന്ന് പിന്നിൽനിന്ന് പതുക്കെ വിളിക്കുന്നത് കേട്ടു. "ഇന്ദിര!"

വാത്സല്യം നിറഞ്ഞ വിളി. അവൾ തിരിഞ്ഞുനോക്കി. നൃത്തം വെക്കാനുള്ള ഉത്സാഹത്തുള്ളത് നിലച്ചു.

"ഉറങ്ങാൻ സമയമായല്ലേ? പോയിക്കിട്ടേ." അച്ഛൻ പറഞ്ഞു. ഒട്ട് പരിഭവിച്ചുകൊണ്ട് ഇന്ദിര ഉറങ്ങാൻപോയി. എന്നാൽ അവളുടെ പരിഭവം ഒരിക്കലും നീണ്ടുനിന്നില്ല.

അച്ഛനും മുത്തച്ഛനും വിട്ടിലുള്ളപ്പോൾ ചില ഉത്സവങ്ങൾ ആഘോഷിക്കാറുണ്ട്. നവരാത്രിക്ക് വിടുമുഴുവനും അലങ്കരിച്ചിരിക്കും. പൂക്കളും ഒരുക്കുന്നത് ഇന്ദിരയാണു്. പിന്നീട് ഇരുപതു ആഘോഷം വരികയായി. ജവാഹർലാലിന്റേയും മോത്തിലാലിന്റേയും മുസ്ലീം സുഹൃത്തുക്കൾ അന്ന് ആനന്ദവനത്തിലെത്തും അപ്പോൾ നല്ല വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ച് അവർക്ക്

ആശംസകൾ നൽകാൻ അച്ഛൻ ഇന്ദിരയോടു ആവശ്യപ്പെട്ടു.
 ക്രിസ്തുമസ്സിന് അവർക്കായി ക്രിസ്തുമസ്സ് മരം ഉണ്ടാക്കും.
 പതുവർഷപ്പിറവിയിൽ ക്രിസ്തുമസ്സ് കേയ്ക്ക് മുറിക്കും. അന്ന്
 കഠിന സമ്മാനങ്ങളും കിട്ടും. അച്ഛനിൽനിന്ന് കിട്ടാൻ ഉള്ള
 സമ്മാനം പട്ടുകക്കെട്ടായിരുന്നു. ദിപാവലി നാളിൽ പുത്തോട്ട
 ത്തിൽ വെടിമരുന്നു പ്രയോഗം ഉണ്ടായിരിക്കും. ഇതെല്ലാം
 ഇന്ദിരയ്ക്ക് അച്ഛാദിച്ചു തുള്ളിച്ചാടാനുള്ള അവസരങ്ങളാ
 യിരുന്നു.

4. പാവകളേ, മുമ്പോട്ട് !

ബ്രിട്ടീഷ് സർക്കാരിന്റെ ഉത്തരവനുസരിച്ച് മോത്തിലാലിനേയും ജവാഹർലാലിനേയും അറസ്റ്റ് ചെയ്തു. രണ്ടുപേരെയും വഹിച്ചുകൊണ്ട് പോലീസ് വണ്ടി ആനന്ദവനത്തിൽ നിന്ന് നീങ്ങുന്ന രംഗം ഇന്ദിര നോക്കിനിന്നു. അമളുടെ ചിഞ്ചു ഹൃദയം പിടഞ്ഞു. അച്ഛനിൽനിന്നും മുത്തച്ഛനിൽനിന്നും ആദ്യത്തെ ആ വേർപാട് ഇന്ദിരയെ കണക്കിലധികം വേദനിപ്പിച്ചു.

പിറ്റേദിവസം അവരുടെ കേസ്സ് വിചാരണയ്ക്ക് എടുത്തു. ഇംഗ്ലീഷുകാരനായിരുന്ന ജഡ്ജി, വിട്ടിലുള്ളവരെല്ലാം ആശങ്കയോടെ നമസ്കരം തള്ളിനീക്കി. ഇന്ദിരയാകട്ടെ മുത്തച്ഛന്റെ കയ്യിലിരുന്ന് കോടതി നടപടികൾ കണ്ട് മിന്നോടിക്കുകയായിരുന്നു. മോത്തിലാലും ജവാഹർലാലും രാഷ്ട്രീയ കുറ്റവാളികളാണെന്ന് ന്യായാധിപൻ വിധിച്ചു. രണ്ടുപേരും കേസ്സ് വാദിച്ചില്ല. ഒരതരത്തിലുള്ള ഗീക്കു രണ്ടുപേർക്കും നൽകി. ആമുഖാസത്തെ വെറും തടവു അഞ്ഞൂറു രൂപിക പിഴയുടേ-വധി പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഒരാൾ മുത്തച്ഛന്റെ കയ്യിൽനിന്ന് ഇന്ദിരയെ ഏറ്റുവാങ്ങി. ഉറക്കെ കരയണമെന്ന് അമളുൾക്കു തോന്നി. പക്ഷെ, ധീരയായിരിക്കണമെന്ന് കരയരുതെന്നും മുത്തച്ഛൻ പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ അവളാണു് അന്നത്തെ തണുത്ത സായാഹ്നത്തിൽ അവളെ ആനന്ദവനത്തിലേക്ക് കാനിൽ കൊണ്ടുപോയി.

നോർമൽ പിഴ അടച്ചില്ല. അവരുടെ സ്വത്തു് ജപ്തി ചെയ്ത ലേലത്തിൽ വില്പന കോടതി കല്പിച്ചു. പുൽത്തകിടിയും പുറച്ചടികളും ചെലവിടേണ്ടിയിട്ടുണ്ടെന്ന് പോലീസുകാർ ആനന്ദ

ഭവനത്തിൽ ചാടിക്കയറി, വീട് പീടിച്ചു വീട്ടുനാഥനങ്ങരും വാരിയെടുത്ത് വണ്ടിയിലിട്ടു. സ്വപ്രാപനത്തിനും കമലാ-
നേഹ്നയും മിണ്ടാതെ നിന്നതേയുള്ളൂ. എന്നാൽ ഇന്ദിരയ്ക്ക് ഇത് കണ്ടു സമ്മിച്ചില്ല. അവർക്ക് പോലീസുകാരെ നോക്കി വെറുപ്പാ പകയും തോന്നി. അവർ വാടിച്ചപ്പോൾ, വഴക്കുപറയാനും അവർ മടിച്ചില്ല. അവളുടെ ചുറ്റുമുള്ള ചങ്ങമ്പുളയ്ക്ക് പോലീസുകാർ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. കേവലം നാലവയസ്സുള്ളപ്പോൾ തന്നെ, അനിമിക്കെതിരായി ഇന്ദിര ശബ്ദം ഉയർത്തി. ഇന്ദിര നേഹ്ന രാഷ്ട്രീയ കാര്യങ്ങളിലേക്ക് തിരിഞ്ഞതിന്റെ ആരംഭമായിരുന്നു അതെന്ന് പറയാം.

കോൺഗ്രസ്സിന്റെ അക്കാര്യത്തെ വാർഷികസമ്മേളനം അമ്മമ്മദാബാലിൽവെച്ചു ചേർന്നു കടുബത്തിലെ സൂര്യന്റെയും അമ്മമ്മദാബാലിലേക്കു പറഞ്ഞു. ഇന്ദിരയും അവളുടെ കൂടെ പോയി. സബർഗതി ആശ്രമത്തിലാണ് അവർ താമസിച്ചത്. ഗാന്ധിജി ആശ്രമത്തിൽതന്നെയുണ്ടായിരുന്നു. ഇന്ദിര അധിക സമയവും ഗാന്ധിജിയുടെ കൂടെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ആശ്രമജീവിതത്തിന്റെ ആദ്യചരം അവർ പഠിച്ചു. അപ്പോഴും അവളുടെ മുഖത്ത് വല്ലാത്തൊരു മടുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. അപ്പോഴും മുത്തപ്പന്റെയും കാണാൻ കഴിയാത്തതുകൊണ്ടുതന്നെയായിരിക്കണം ആ ഗാനം. മഹത്തോജി അവളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

കോൺഗ്രസ്സ് സമ്മേളനം കഴിഞ്ഞു. ഇന്ദിരയും കൂടെയും അന്ദോളനത്തിൽ തിരിച്ചെത്തി. അപ്പോഴപ്പോഴായിത്തന്നെയായി അവളുടെ വിചാരം. ദിനങ്ങൾ ഇഴഞ്ഞുനീങ്ങുകയാണെന്ന് അവൾക്കു തോന്നി.

ഒരു മദ്ധ്യഹ്നം. ഇന്ദിര തന്റെ മുറിയിലിരിക്കുകയാണ് പരിചാരിക തളത്തിലെ കുളിർമ്മയുള്ള നിലത്ത് കൂർക്കം

വലിച്ചുറങ്ങുന്നു! മറ്റാരും മുറിയിലില്ല. പാവകൾ മലിപ്പിച്ചുണ്ട്. ഇന്ത്യയിലെ എല്ലാ ജനവിഭാഗങ്ങളെയും പ്രതിനിധാനം ചെയ്യിക്കുന്ന സുന്ദാർജയായ മൺപാവകൾ. പട്ടാളക്കാരനായും പോലീസുകാരനായും ഉദ്യോഗസ്ഥനായും പാവകളും കൂട്ടത്തിലുണ്ട്. അവ ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണത്തിന്റെ പ്രതിനിധികളാണ്. ഇന്ദിരയെ പെട്ടെന്നു പുതിയൊരു രൂപം തോന്നി.

കളിപ്പാവകളെയെല്ലാം ക്രമാതീതമായി അവർ നിരത്തി. ഇന്ത്യൻ പാവകൾ ഒരു ഭാഗത്തും ബ്രിട്ടീഷ് പാവകൾ മറുഭാഗത്തും മുഖാന്തരമുഖമായി നിൽക്കുന്നു. ഇന്ത്യൻ പാവകളോടു് ഇന്ദിര പ്രസംഗിച്ചു.

‘പാവകളേ, നിങ്ങൾ സത്യാഗ്രഹികളാണെന്നു മറുപടി തിരിയുക! പോലീസുകാരെ നിങ്ങൾ ഭയപ്പെടരുത്!’ “തുടർന്ന് രണ്ടു വിഭാഗക്കാരെയും അവർ മുഖാമുഖം നോക്കി. അടുത്തുനടക്കാൻ പോകുന്ന വിപ്ലവത്തിൽ അവർ ആവേശം കൊണ്ടു. ഒരർത്ഥത്തിൽ മുഖാമുഖം ഉറക്കെ പറഞ്ഞു. ഉടനെ ഇന്ദിര ഒരു കളിക്കേതരിയുടെ പുറത്തു ചാടിക്കയറി വീണ്ടും ഒരു ചെറിയ പ്രസംഗം.

“എന്റെ അച്ഛനാപ്പാലേ നിങ്ങളും, രാജ്യത്തിനുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കുക. പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ട് മുഖാമുഖം പോകുക!”

ഇന്ത്യൻ പാവകളെ അവർ പിന്നെയും മുഖാമുഖം നോക്കി. രണ്ടു പാവപ്പേരുകളും ഏറ്റുമുട്ടി. ഇന്ത്യൻ പാവകൾ പോലീസിനെ അതിക്രമിച്ചു കടന്നു:

പാവകളെക്കൊണ്ടു നയിച്ച ഈ വിപ്ലവം, കട്ടിക്കാലം മുതൽക്കു ഇന്ദിരയെ രാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളിൽ ഉണ്ടായ താല്പര്യം വെളിവാക്കുന്നു.

5 വിദ്യാഭ്യാസം

ജവഹർലാൽ നെഹ്റു അകലെ ജയിലിൽ. ഇന്ദു അച്ഛന്റെ വരവും കാത്ത് മിറനങ്ങളെണ്ണിക്കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു. പ്രിയദർശിനിയെ കണ്ടാൻ പതാവും മെമ്പൽ കൊണ്ട്. ഇതറിഞ്ഞ് ഇന്ദു അളമറു സന്തോഷിച്ചു. അറളെ ജയിലിലേക്ക് കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. അപ്പോൾ അറയ്ക്കു വീളരിയെ ശക്തികറഞ്ഞും കാണപ്പെട്ടു. ഇത് നെഹ്റുവന് മനസ്സിലായെന്നു കാരണമായി.

എഴുത്തു വായിച്ചു മനസ്സിലാക്കുൻ പ്രായമായിട്ടില്ലത്ത ചെറുബാലിക. എങ്കിലും കൂടിക്കാഴ്ചക്കുശേഷം കുറേദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നെഹ്റു മകൾക്കെഴുതി.

“പ്രിയപ്പെട്ട ഇന്ദിരേ, നിമേഷത്തിൽ സുഖം പ്രാപിക്കണം! എഴുത്തേഴുതാൻ പഠിക്കുകയും, ജയിലിൽവന്നു എന്നെ കണ്ടുകയും മേൽ. ഞാൻ നിന്നെയൊന്നു കാണാൻ അശിച്ചിരിക്കുകയാണ്. മുത്തച്ഛൻ വാങ്ങിത്തന്ന ചർക്ക ഉപയോഗിക്കാറില്ലേ? നിന്റററ കറച്ചുന്റൽ എനിക്ക് അയച്ചു തരിക. അമ്മയോടൊപ്പം പ്രായസ്നയിൽ പങ്കു ചേരാനുണ്ടോ?”

ദിവസങ്ങൾ പിന്നെയും കഴിഞ്ഞു. ഇന്ദിര വീട്ടുകാരോടൊപ്പം കലക്ടറുടെ കയ്യിലായി. മണ്ടു അച്ഛൻ എഴുതി.

“മകൾ ഇന്ദിരയ്ക്ക്, നിനക്കു കലക്ടറത്തു ഇഷ്ടമായോ? അതു ബോംബെയെക്കുറിച്ചു നന്ദരമാണോ? കലക്ടറത്തയിലെ മൃഗശാല കണ്ടുവോ? എന്തെല്ലാം മൃഗങ്ങളുണ്ടാണു് നിനക്കു്? അലഹാബാദിലേക്കു മടങ്ങുമ്പോഴേക്കും നിനക്കു നല്ലതകിയും ബലവും ഉണ്ടാകണം.”

എഴുതിയതുകൊണ്ടുമാത്രം നെഹ്റുവന്റെ മനസ്സ് തൃപ്തിപ്പെട്ടില്ല. ഇന്ദിരയുടെ വിദ്യാഭ്യാസകാര്യത്തിൽ താൻ ഒന്നും ചെയ്തില്ല. ജയിലിൽവെച്ച് എന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയും? മകളെ പറ്റിയിരിക്കുന്നതായി ചിന്തിക്കുന്നു.

മാസങ്ങൾക്കുശേഷം നെഹ്റു ജയിൽ വിട്ടുവന്നു. ഇന്ദിര ആശ്വാസംകൊണ്ട് തുള്ളിച്ചാടി. വിനോദ സഞ്ചാരത്തിന് കൂടെ കൊണ്ടുപോകാൻ, ചോദ്യങ്ങൾക്കു എല്ലാത്തരത്തിലും ഉത്തരം പറയാൻ, ഇനി അച്ഛനെ അവൾക്കു കിട്ടും. ആശ്ചര്യമായി.

എന്നാൽ ജവാഹർലാലിന് ജയിലിൽ പുറത്തു ജോലി തിരക്കാണ്. ഇന്ദിര അച്ഛന്റെ പ്രവൃത്തിയുടെ ഗൗരവം അറിയാൻ കഴിവു കൈവരാത്തകഴിയാല്ല? അവളെ തികച്ചും ഒഴിവാക്കാൻ പറ്റുമോ? വീട്ടിലായിരിക്കുമ്പോൾ നെഹ്റു മകളെ ശ്രദ്ധിച്ചുവന്നു. അവളെ എഴുത്തിലും വായനയിലും പഠിപ്പിച്ചു.

ഇന്ദിരയുടെ പ്രാഥമിക വിദ്യാഭ്യാസം അലാഹാബാദിൽ ആരംഭിച്ചു. ആറാമത്തെ വയസ്സിൽ അവളെ അലാഹാബാദിലെ സെൻറ് സിസിലിയാസ് സ്കൂളിൽ ചേർത്തു. ഏതാനും ഇംഗ്ലീഷ് വനിതകൾ നടത്തിവന്നതായിരുന്നു. ആ സ്ഥാപനം അവിടെ അവളെ ചേർത്തത് ജവാഹർലാലിന് അത്ര ഇഷ്ടമായില്ല.

“ഇന്ദിരയ്ക്ക് അവളുടെ പ്രായത്തിലുള്ള കൂട്ടാളികളെ കിട്ടുന്നത് നന്നായിരിക്കും. അന്തോർത്തിട്ടാണ് ഞാൻ അവിടെ ചേർത്തത്.” മോത്തിലാൽ നെഹ്റുവിന്റെ ഈ അഭിപ്രായത്തോടു ജവാഹർലാൽ യോജിച്ചു. എന്നാൽ അവിടെ അധികകാലം പഠിക്കാൻ ഇന്ദിരയ്ക്കു തരപ്പെട്ടില്ല.

മേൽക്കിയിലെ ഒരു ശീശുവിഹാരത്തിൽ, ഒരു കന്യകാ മാന്ത്രിന്റെ മേൽനോട്ടത്തിലുള്ള വിദ്യാലയത്തിൽ, അവിടെനിന്നു താമസസൗകര്യങ്ങളോടുകൂടിയ വേറൊന്നിൽ—അങ്ങനെ ഒരു വിദ്യാലയത്തിൽ നിന്നു മറ്റൊന്നിലേക്ക് ഇന്ദിരയെ മാറ്റിക്കൊണ്ടിരുന്നു. “ഞാൻ പലതവണ സൂക്ഷകൾ മാറിയിട്ടുണ്ട്. അവയെല്ലാം ഓർമ്മിക്കാൻ സാധ്യമല്ല.” ഇന്ദിരതന്നെ ഒരേ ഴുതുക്കാരിയോടിക്കൂടെനെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

അപ്പൻ കൂടക്കൂടെ ജയിലിൽ. അമ്മ തുടർച്ചയായി ഓഗസെയ്യിൽ; അല്ലെങ്കിൽ രാഷ്ട്രീയ പ്രവർത്തനത്തിൽ. എല്ലാകൊണ്ടും ജീവിതത്തിനൊരു ചിട്ടയില്ലാതായി. ഏറെക്കാലം ഒരു വിദ്യാലയത്തിൽ തങ്ങളുവാൻ ഇന്ദിരയ്ക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ അവൾക്കുവേണ്ടി എല്ലാപ്പോഴും തുറന്നിരിക്കുന്ന ഒരു വിദ്യാലയമുണ്ട്. അപ്പന്റെ ഗ്രന്ഥശാല. വലിയ വായനക്കാരനായിരുന്നു നെഹ്റു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗ്രന്ഥശാലയിൽ ലോകപ്രസിദ്ധങ്ങളായ അനേകം കൃതികളുണ്ട് അവയെല്ലാം ഇന്ദിര യഥേഷ്ടം മറിച്ചു നോക്കി. തന്റെ പ്രായത്തിലുള്ള കുട്ടികൾ യക്ഷിക്കഥ വായിക്കുന്ന കാലത്തു്, ഇന്ദിര ബണ്ണാഡ്ജായുടേയും, ഡെയ്ക്ക്സ്പിയറുടേയും കൃതികൾ വായിച്ചു. ജോവാൻ ഓഫ് ആർക്കിന്റെ ജീവചരിത്രം ഇന്ദിരയെ ആവേശം കൊള്ളിച്ചു. ഗ്രാൻസിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യ സമരത്തിൽ സമരം നയിച്ചു് വിമുക്ത വരിച്ച പുന്യാതിയാണു് ജോവാൻ ഓഫ് ആർക്കു്. അവളുടെ ചരിത്രം ഇന്ദിരയുടെ മനസ്സിനെ സ്വാധീനിച്ചു.

ഒരിക്കൽ അദ്ധ്യാപിക ഇന്ദിരയോടു് ചോദിച്ചു ‘കുട്ടി ആരാകുവാനാണിഷ്ടപ്പെടുന്നത്?’ ഒട്ടാ സംശയിക്കേണ്ടിവന്നില്ല, ഇന്ദിര ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “ജോവാൻ ഓഫ് ആർക്കി നെപ്പാലെയാകാനാണു് എനിക്കിഷ്ടം” ആ അദ്ധ്യാപികയ്ക്കു് ഇന്ദിരയോടു് എന്തെന്നില്ലാത്ത മതിപ്പുതോന്നി.

6 ആദ്യത്തെ വിദേശയാത്ര

1925. നെഹ്റു തിരക്കുപിടിച്ച രാഷ്ട്രീയ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ മുഴുകിയിരുന്നതാണ്. കമലനേഹ്റുവിന് കഠിനമായ രോഗം ബാധിച്ചു. അതേ സപ്റ്റംബർ മാസത്തിൽ കേരളം പോയി ചികിത്സിക്കണമെന്ന് സെക്രട്ടറിമാർ ഉപദേശിച്ചു. 1926 മാർച്ചിൽ ജവാഹർലാൽ ഭായ്റേയും മകളേയും കൂട്ടി സപ്റ്റംബർലാൻഡിലേക്ക് കപ്പൽ കയറി. ബെതൂറായസ്സുള്ള ഇന്ദിരയുടെ ആദ്യത്തെ വിദേശയാത്രയായിരുന്നു അത്.

കപ്പൽ യാത്ര ഇന്ദുവിന് വളരെ ഇഷ്ടമായി. കൂട്ടിന് കപ്പലിൽ വേറെ കുട്ടികളുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അച്ഛനോടൊപ്പം കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നതിലായിരുന്നു ഇന്ദിരയ്ക്ക് താല്പര്യം. ബ്രിഷ് പ്ലേട്ട് അച്ഛനെ ഇപ്പോൾ അററു കമേത്രമായി കൂട്ടിയിരിക്കുന്നു. സൂര്യസ്തായിച്ചു. യാത്രക്കാരെല്ലാം കപ്പലിന്റെ മകർത്തട്ടിൽ ചെന്നിരിക്കും. അവിടെ വെച്ച് പലകഥകളും പറഞ്ഞുകേട്ടത് നെഹ്റു ഇന്ദുവിനെ സ്പിരിറ്റു അക്വറൈക്കുറിച്ചും. അശോകനെക്കുറിച്ചും ഉള്ള കഥകൾ ഇന്ദിര ചെവിറട്ടുപിടിച്ചു കേട്ടു. മനഷ്യന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനും, നന്മയ്ക്കുവേണ്ടി ജീവൻ ബലിയർപ്പിച്ച വിപ്ലവകാരികളുടെ കഥകളും ഇടക്കിടെ നെഹ്റു പറഞ്ഞുകൊടുത്തിരുന്നു.

സപ്റ്റംബർലാൻഡിലെത്തി, കമലയുടെ ചികിത്സക്കുവേണ്ടി ജനീവയിലും മോണ്ടനെയിലുമായി അവർ താമസിച്ചു. നന്ദാജിയായ താഴ്വരകളിലാണ് അധികസമയവും ചെലവഴിച്ചത്. ഒന്നാത്തരം സുഖവാസസ്ഥലമാണ് മോണ്ടനാ. കമല അവിടെ ക്ഷയരോഗചികിത്സകേന്ദ്രത്തിൽ കഴിയുകയായിരുന്നു ഇന്ദിരയ്ക്ക് മോണ്ടനെയിൽ പുതിയൊരനുഭവമുണ്ടായി. ദൈന്യര്യമുള്ള ഹിരപ്പപ്പ് അററു ആദ്യമായി കണ്ടു. മനോ

ഹരമായ ആ കാഴ്ച ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ ഹൃദയം കവർന്നു. മഞ്ഞിൻ മിതെ കളിക്കുന്നത് അവിടത്തെ ഒരു വിനോദമാണ്. നെഹ്റു മഞ്ഞുകുട്ടിക്കു മിതെയുള്ള ചില അഭ്യാസങ്ങൾ ശിലിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു ഇന്ദ്രിയവും അതിൽ കളിച്ചുപാറു എന്നായി. ശിതകാലമായിരുന്നതിനാൽ അധികം ശരീരത്തിൽ സദാകമ്പിച്ചി ചുറ്റി.

ഹിമച്ചെരിപ്പ് ധരിച്ചു നടക്കുക. വഴുതിക്കൊണ്ടു നിൽക്കുക തുടങ്ങിയ വിനോദങ്ങളിൽ അല്പനാടൊപ്പം ഇന്ദ്രിയം പങ്കെക്കൊണ്ടു. അനേകം വീഴ്ചകൾക്കുശേഷം മഞ്ഞിൻമിതെയുള്ള അഭ്യാസങ്ങളും, വിനോദങ്ങളും ഇന്ദ്രിയം ശിലിച്ചു.

ജനീവയിലായിരുന്നപ്പോൾ ഇന്ദ്രിയത്തെ പഠിക്കാനായി. അവിടെ സർവ്വരാജ്യസമിതി (ലിഗ്ക്വെസ്റ്റേഷൻസ്) നടത്തിയിരുന്ന വദ്യാലയത്തിലാണ് ആദ്യം പഠിച്ചത്. പിന്നീട് ബെർലിൻ ന്യൂസ്കൂളിലും തുടർ മൊറാൻലുമായി മൂന്നു വദ്യാലയങ്ങളിൽ പഠിച്ചു.

ജവാഹർലാൽ ജനീവയ്ക്ക് നിന്നു ഇടക്കിടെ അയൽ പ്രദേശങ്ങളിലേക്കു യാത്രചെയ്തിരുന്നു പ്പോൾ ഇന്ദ്രിയം വനവും കൂട്ടം. ലണ്ടൻ, പാരീസ്, ബർലിൻ തുടങ്ങിയ ലോകത്തിലെ മനോഹരനഗരങ്ങൾ ഇന്ദ്രിയം സന്ദർശിച്ചു. അവിടങ്ങളിലെ സുന്ദരങ്ങളായ കാഴ്ചകൾ പത്തു വയസ്സായ ആ പെൺകുട്ടി കണ്ണു നിറയെ കണ്ടു അധികം വിസ്മയം നേടി.

റഷ്യൻവിപ്ലവത്തിന്റെ പത്താം വാർഷികം ആഘോഷിക്കുന്നു. അതിൽ പങ്കെടുക്കാൻ ജനനം കിട്ടി, നെഹ്റു മോസ്കോയിലേക്കു പോയി. മടങ്ങി വന്നപ്പോൾ റഷ്യയുടെ തലസ്ഥാനത്തു് താൻ കണ്ടതിനേക്കുറിച്ചെല്ലാം മകൾക്കു പാ

ഞ്ഞുകൊടുത്തു. മോസ്കോകാണെന്നുള്ള അപൂർവ്വാവസ്ഥ നഷ്ടപ്പെട്ടതിൽ ഇന്ദിര വളരെ സങ്കടപ്പെട്ടു.

കമലാ നെഹ്റുവിന്റെ രോഗം മറി. അവർ ആശുപത്രിയിട്ടു. മേലിൽ അമ്മയുടെ ഒരു സുഖക്കേടും വരില്ലെന്ന് കരുതി ഇന്ദിര സന്തോഷിച്ചു. ഇനി താമസിച്ചാൽ പറ്റില്ലെന്നായി നെഹ്റുവിന്. അവരുടെ വിദേശവാസം വളരെ നിണ്ടുപോയിരിക്കുന്നു—ഒരു കൊല്ലം വെറുമാസം. ഭാര്യയേയും പുത്രിയേയും കൂട്ടി നെഹ്റു നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങി.

7 വാനരസേന

അച്ഛൻ രാജ്യയിൽനിന്ന് കൊണ്ടുവന്നു കൊടുത്ത ചിത്ര കാർഡുകളെല്ലാം ഇന്ദിര സൂക്ഷിച്ചു വച്ചിരുന്നു. പ്രധാനപ്പെട്ട ചില ചിത്രങ്ങൾ തന്റെ എഴുത്തുമേശയ്ക്കു ചുറ്റിലായി ചുവരിന്മേൽ തറച്ചുവെച്ചു. ബാക്കിയുള്ളവ ആൽബത്തിൽ ഒട്ടിച്ചു. ആൽബം ഉണ്ടാക്കുക ഇന്ദിരയ്ക്കൊരു വിനോദമാണ്. പക്ഷേ അതുകൊണ്ടൊക്കെ എത്രദിവസം പോകാം? അവൾ പണ്ടേപ്പോലെ വീണ്ടും ചിന്തയ്ക്കുവാണ്ടു.

അച്ഛനും ചുത്തച്ഛനും സുഹൃത്തുക്കളും കാരാഗൃഹങ്ങളിലേക്കു പോകും. അതിനുള്ള കാലം വരികയായി. വീണ്ടും ആനന്ദഭവനം നിശ്ശബ്ദമാവും. ഇതൊക്കെയൊന്നവളുടെ ആലോചന പിടികിട്ടാത്ത ആലോചനകളിൽനിന്ന് പിന്മാറാൻ ഇടക്കൊക്കെ അവളെ സഹായിച്ചതു പുസ്തകവായനയായിരുന്നു. ക്രമേണ വായനയിൽ ഉത്സാഹം കുറഞ്ഞു. കോൺഗ്രസ്സിന്റെ സന്നദ്ധസേന വരിവരിയായി അടിച്ചെടുത്തു നില്ക്കുന്ന കാഴ്ച ഇന്ദിരയെ ആകർഷിച്ചു. അവൾക്കും അവരുടെ വേഷം ധരിക്കണം. നർബുധനായി. അവൾ കാര്യംനേടി. സന്നദ്ധരുടെന്റെ ഉടുപ്പ് തയ്യാറാക്കി. തലച്ചുടി നിർമ്മിക്കുക വെട്ടി. ഖദർ ഷർട്ടും കാലുറകളും ഗാന്ധിത്തൊപ്പിയും ധരിച്ചപ്പോൾ അവളൊരു ചെലിഞ്ഞ ബാലനെപ്പോലിരുന്നു. ഇന്ദിരയുടെ ഈ വേഷം ഇടയ്ക്കൊരു തമാശയ്ക്കു വക നല്കി.

ചില സംസ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്ന് കരം കോൺഗ്രസ്സുകാർ ആനന്ദഭവനത്തിൽ വന്നിരുന്നു. പുതിയ വേഷത്തിൽ നില്ക്കുന്ന ഇന്ദിരയെ ചൂണ്ടിക്കാട്ടി മോത്തിലാൽ നെഹ്റു പറഞ്ഞു.

“ഇത കട്ടിയെ നിങ്ങൾ അറിയുമോ? ജലാശയം പൂർണ്ണമാകാൻ” മോശനിലാൽ പറഞ്ഞത് തമാശയാണെന്നു പലരും മനസ്സിലാക്കിയില്ല.

ഇടക്കിടെ യേശു മാനുത്ത് ഇന്ദ്രിയമെടുത്തു സ്വഭാവമായിരുന്നു. പലരും ഉടുപ്പുകൾ മാറി മാറി അണിയിക്ക എന്നൊരു വിനോദം! ഒരു രണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവളായ പഞ്ചാബി പെൺകുട്ടിയുടെ വേഷത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട സാൽവാദും, കമ്മീസും പൈജാമയും ആണ് ധരിച്ചിരുന്നത്. രണ്ടുദിവസം മുമ്പ് തങ്ങൾക്ക് അമച്ഛിപററിയതാണെന്ന് മനസ്സിലാക്കാതെ ചിലർ അവളോട് കാര്യമായിത്തന്നെ ചോദിച്ചു.

“നിന്റെ സഹോദരനെ വിട? ഇന്ന് അവനെ കണ്ടില്ലല്ലോ” ഇന്ദ്രിയം പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അകത്തേക്കാടിപ്പോയി.

നെഹ്റുവിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷതയിൽ ചേർന്ന ലാഹോർ കോൺഗ്രസ്സ് സമ്മേളനം പൂർണ്ണസാതന്ത്ര്യപ്രദമായ പാസ്സാക്കി. അതിന്റെ പേരിൽ കോൺഗ്രസ്സ് പ്രവർത്തനമെല്ലാം അറസ്റ്റ് ചെയ്യുകയുണ്ടായിരുന്നു. നെഹ്റു കോൺഗ്രസിലെ അംഗങ്ങൾ മുഴുവൻ പല ജയിലുകളിലുമായി. പ്രതീക്ഷിച്ചതുപോലെ ഇന്ദ്രിയം തന്നിച്ചായി. അവർക്ക് വെറുതെ വിരിക്കാൻ വയ്യ.

അന്നത്തെ കോൺഗ്രസ്സാപ്പീസ് ആനന്ദഭവനത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തായിരുന്നു. ‘സവാജ്ജി’ എന്ന് അന്നാ ധർമ്മത്തിന്റെ പേര്. മോശനിലാൽ നെഹ്റു കോൺഗ്രസ്സ് സ്വാമനെയ്ക്ക് വിട്ടുകൊടുത്തതാണ് അത്.

രണ്ടു ദിവസം ഇന്ദ്രിയം സ്വാജ്ജി ഭവനത്തിലേക്ക് കയറി വന്നു.

“എന്നെ കോൺഗ്രസ്സിൽ അംഗമായി ചേർക്കണം” അവർ പറഞ്ഞു.

“നിനക്കു പത്രങ്ങളു വയസ്സാലു ആയിട്ടുള്ളൂ? അംഗമാകാൻ ഇരുപത്തൊന്നു വയസ്സാകണം” അവിടെയുള്ളവരിൽ ഒരാൾ പറഞ്ഞു.

“ചുരുങ്ങിയത് പതിനെട്ടെങ്കിലും ആകണം” മറ്റൊരാൾ ഇടയിൽ കടന്നു പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങൾക്ക് നന്ദി. നിങ്ങളെ ഞാൻ ആവർഷത്തിനു ഉളിർത്തെന്നു കാണാം.” ഇന്ദിര കോപത്തോടെ പറഞ്ഞു വേഗം പുറത്തു കടക്കുകയും ചെയ്തു.

വയസ്സ് ഇരുപത്തൊന്നോ പതിനേട്ടാ ആയിട്ടില്ലെങ്കിലും തനിക്ക് ചിലതു പ്രവർത്തിക്കണം. എന്തുകൊണ്ട് കുട്ടികളുടെ ഒരു സംഘടനയുണ്ടാക്കിക്കൂടാ? പെട്ടെന്നാണ് ഈ യൊരാൾക്കും ഇന്ദിരയുടെ മനസ്സിലുടിച്ചത്.

അയൽപക്കത്തെ കുട്ടികളോട് സ്വകാര്യമായി അവർ വിവരംപറഞ്ഞു. അലാഹാബാദിലെസ്കൂളുകളിലെല്ലാം ആ വാർത്ത പരന്നു. “കുട്ടികളുടെ ഒരു കോൺഗ്രസ്സുണ്ടാകാൻ പോകുന്നു. ഇന്ദിരാ നെഹ്റുവാണ്. വിളിച്ചുകൂട്ടുന്നത്.” പട്ടണത്തിലെ മുഴുവൻ കുട്ടികളെയും ഈ സംരംഭം ആവേശം കൊള്ളിച്ചു.

ആദ്യത്തെ യോഗത്തിന് ധാരാളം ആൺകുട്ടികളും പെൺകുട്ടികളും എത്തിച്ചേർന്നു. ശബ്ദാകാലാഹാലമായി. അതിനിടയിൽ ഇന്ദിരയുടെ നേരിയ ശബ്ദം കേൾക്കുന്നില്ല. കുട്ടികൾ എന്തുചെയ്യണമെന്ന് അചാരാട് ഇന്ദിരയ്ക്ക് പറയുണ്ടായിരുന്നു. പെട്ടെന്നു പുതുമയുള്ള ഒരു വഴിഭടാനി. ഊക്കു നം സാരിക്കാൻ കഴിയുന്ന ഒരു കുട്ടിയുണ്ടായിരുന്നു കൂട്ടത്തിൽ. ഇന്ദിര പറയുന്ന വാക്കുകൾ കുട്ടികളുടെ നടുവിൽനിന്ന് ഉച്ച

ത്തിൽ ആവർത്തിക്കുവാൻ അവനോടാവശ്യപ്പെട്ടു. ഇന്ദിരയുടെ പ്രസംഗം അവനിലൂടെ മാറ്റൊലിക്കൊണ്ടു.

“എന്നെ കോൺഗ്രസ്സിൽ അംഗമായി ചേർത്തില്ല എങ്കിലും ഞാൻ രാജ്യത്തിനും കോൺഗ്രസ്സിനുംവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കുവാൻ കട്ടികളുടെ ഒരു സംഘടനയുണ്ടാക്കുകയാണ്. ഏതു കട്ടിക്കും ഇതിൽ അംഗമാകാം—പക്ഷേ ഇരുപത്തൊന്നുവയസ്സിനു മിതെയുള്ള ആരേയും നമ്മുടെ സംഘടനയിൽ അംഗമാക്കുകയില്ല” പ്രസംഗം അവസാനിച്ചപ്പോൾ നിങ്ങളുൾക്കൊണ്ടു.

പന്ത്രണ്ടുവയസ്സുമാത്രം പ്രായമായ ഇന്ദിര, കട്ടികളുടെ ഒരു സംഘടനകെട്ടിപ്പടുത്തു. കോൺഗ്രസ്സിനെ സഹായിക്കുകയായിരുന്നു ഈ സംഘടനയുടെ പ്രധാന ജോലി. സന്ദേശങ്ങൾ എഴുതുക, കല്ലച്ചിൽ പകർപ്പുകളെടുക്കുക. തോരണങ്ങളുണ്ടാക്കുക, ലഘുലേഖകൾ വിതരണം ചെയ്യുക, ലോഹയാത്രയിൽ പങ്കെടുത്തവർക്ക് വെള്ളം കൊടുക്കുക, ജോലിത്തിരക്കുള്ള സന്നദ്ധസനയ്ക്ക് ഭക്ഷണം പാകംചെയ്തുകൊടുക്കുക. തുടങ്ങിയ പ്രവൃത്തികൾ കട്ടികളുടെ സംഘടന ഏറ്റെടുത്തു നടത്തി. ഇതുകൊണ്ട് മുതിർന്നവർക്ക് മറ്റു പ്രധാനകാര്യങ്ങളിൽ കൂടുതൽ ശ്രദ്ധിക്കാൻ സാധിച്ചു.

മഹാത്മാജിയുടെ ചർക്കാസംഘടനയിൽ ഒരു ബാലവിഭാഗം സംഘടിപ്പിക്കുവാനും ഇന്ദിര മുൻകയ്യെടുത്തു.

ഒരു ദിവസം ഇന്ദിര എന്തോ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. പെട്ടെന്ന് അമ്മ മുറിയിലേക്ക് കടന്നു വന്നു. മകളുടെ ഇരിപ്പുകിത്ത് കമലാനെമ്മയ്ക്ക് ലോഭിച്ചു.

“രാജ്യം പിടിക്കാനുള്ള ആലോചനയാണോ?”

“അമ്മ കളിയാക്കുകയാണ്. അല്ലേ? ഞാൻ കാര്യമായിത്തന്നെ ആലോചിക്കുകയാണ്. ഞങ്ങളുടെ സംഘടനയ്ക്കു യോജിച്ച ഒരു പേര് കണ്ടെത്തുവാൻ” ഇന്ദിര പറഞ്ഞു.

“എന്തുകൊണ്ട് ‘വാനരസേന’ എന്ന്? വിളിച്ചുകൂടാ?” അമ്മ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ഇന്ദിര പെട്ടെന്ന് പരിഭവിച്ചു. വാനരന്മാർ വികൃതീകളാണ്. രാജ്യസേവനം നടത്തുന്ന ഞങ്ങളെ വാനരന്മാരോടപമിച്ച് വില കെടത്തുന്നു. എന്തൊരു പരിഹാസം! എങ്ങനെ സഹിക്കും?

അമ്മ മകളെ വിളിച്ച് അരികിൽ ചേർത്തു്തലോടി. ലങ്ക ആക്രമിച്ച്, രാവണന്റെ രാജധാനിയിൽ കടന്ന് നിതയെ വീണ്ടെടുക്കാൻ സഹായിച്ച ഹനുമാന്റെ കഥ വിശ്വരിച്ചു പറഞ്ഞു. ഇന്ദിരയുടെ പരിഭവം തീർന്നു. കൊള്ളാം. നല്ല പേരുതന്നെ. സമ്മതമായി.

ഇന്ദിരാനെമ്മുറിപ്പിന്റെ വാനരസേന ഇന്ത്യയൊട്ടുക്കും അറിയപ്പെട്ടു.

8 പീറന്നാൾ സമ്മാനം

1980-ജവാഹർലാൽ നെഹ്റു നയിനി ജയിലിൽ തടവുകാരനായി കഴിയുകയായിരുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ അറക്കല്ലത്തെ ജന്മദിനം അടുത്തെത്തി. പതിവായി പീറന്നാൾസമ്മാനം കൊടുക്കാറുള്ള ആ പിതാവു ജയിലിൽനിന്ന് എത്രുകൊടുക്കും? മകൾക്കു കൊടുക്കാൻ കഴിയുന്ന ഒരു ഒരു സമ്മാനം അവിടെ അടുക്കത്തിന്റെ കൈയിലുള്ളു. ഒരേഴുത്തു. ഒന്നാതാ പീറന്നാൾ സമ്മാനം! അധികമാനും ആലാപിച്ചു വിഷമിച്ചില്ല നെഹ്റു മകൾക്കെഴുതി.

“ഇന്ദിരാ പ്രിയദർശ്നിക്ക് പരിമുത്താപിന്നാളിന്, നിന്റെ പീറന്നാളിന് സമ്മാനങ്ങളും ശുഭാശംസകളും ലഭിക്കുകയെന്നതു സാധാരണയാണ്. നിനക്കു ശുഭാശംസകൾ എത്രയെങ്കിലുമുണ്ട്. എന്നാൽ നയിനിജയിലിൽ നിന്ന് ഈ എഴുത്തുപ്ലാതെ എന്തു സമ്മാനമയക്കാൻ എനിക്കു കഴിയും?

ഞാൻ പിന്നെ എന്തു ചെയ്യണം? ഒരേഴുത്തിന് സംഭാഷണത്തിന്റെ സ്ഥാനം ഒരിക്കലും ഉണ്ടാവുകയില്ല. അതു ഒരു ഭാഗത്തു നിന്നു മറുഭാഗത്തുള്ള ഒരേപ്പാടാണ്. നിനക്കു പിന്തിക്കു ചാൻചവണ്ടി, നാ യഥാർത്ഥമായും സംസാരിക്കുമ്പോഴെന്നോണം ഞാനൊരു നിർദ്ദേശം നൽകിയതാണെന്നു മാത്രം ഭാവിച്ചാൽ മതി. അതു നീ ഒക്കണം.

ജോവാൻ ഓഫ് ആർക്കിന്റെ കഥ ആദ്യം വായിച്ചപ്പോൾ നീ എത്രമാത്രം ആകൃഷ്ടയായിരുന്നു! ഏതാനു ചാർച്ചാ ചെയാകാൻ നിനക്കു വളരെ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു പക്ഷെ.

നി ജനിച്ചവർഷം ചരിത്രത്തിലെ സുരണിയമായ വർഷമേ. നമ്മുടെ രാജ്യത്ത് നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മഹത്തായ സമരത്തിന് നമ്മുടെ രാഷ്ട്രം രഹിതമാകാൻ നിനക്കു ഭാഗ്യമുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ഉളരെ ധീരരും ലോലയമായ ഒരു അസംധാരണസ്രിയെ അമ്മയായി ലഭിച്ചതുകൊണ്ട് നി ഭാഗ്യവതിയാണ്. എപ്പോഴെങ്കിലും സംശയത്തിലും വിഷമത്തിലും അകപ്പെടുകയാണെങ്കിൽ നിനക്ക് അവരേക്കൂടെ നല്ലൊരു സഹിതയുണ്ടാവുകയില്ല. ഓരോന്നിനും നിനക്കു നി ഇന്ത്യയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ ധീരയോദ്ധാവായി വേർതിരിക്കും. എന്റെ മഴുവൻ സ്നേഹവും ശുഭാശംസകളും."

ജേംസ് ഓഫ് ആർക്കിന്റെ ജീവചരിത്രം വായിച്ചു, ഇന്ദിരാ ആരംഭിക്കുകയും മാത്രമല്ല ഈ കത്തിച്ചുടനെ "ഓർമ്മിപ്പിച്ചു". മഹാത്മാഗാന്ധി, ഇന്ത്യൻ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കാൻ പ്രതിജ്ഞയെടുത്തതും, ലെന്റൻ റഷ്യൻ വിപ്ലവം നയിച്ചതും ഇന്ദിരാ ജനിച്ച വർഷത്തിലാണ്. അതിന്റെ പ്രധാനപ്പെട്ട കത്തിൽ പ്രത്യേക സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

1931 ജനുവരി ആദ്യം നെഹ്റു വിണ്ടു കത്തഴുതി. പട്ടവർഷപ്പിറവിയ്ക്കുമ്പോൾ ആ സമ്മാനം ആദ്യത്തേതിലും അധികം കാര്യങ്ങളുള്ളതായിരുന്നു.

"പ്രിയദർശിനി,

നിനക്കു കറിയെക്കേടുകൊണ്ടു അനുഭവപ്പെടുന്നുണ്ടാകാം. രണ്ടാഴ്ചയിലൊരിക്കൽ നിനക്ക് അമ്മയേയും ഏണയം കണ്ടും, ഞങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സന്ദേശങ്ങൾ കൈമാറാം. ഞാൻ പേനയോ കടലാസ്സുമായാണ് നിന്നെക്കുറിച്ച് ചിന്തിക്കും. അപ്പോൾ നി നിശ്ശബ്ദയായി എന്റെ അർക്കിലേത്തും. നാം ചില കാര്യം

അളക്കുറിച്ചും സംസാരിക്കും. ഭൂതകാല ചരിത്ര സംഭവങ്ങൾ മനസ്സിൽ ഓടിയെത്തും. ഭാവി മഹത്തരമാക്കുന്നതിനുള്ള രംഗ്ഗങ്ങൾ കണ്ടു പിടിക്കുകയും ചെയ്യും”

വിട്ടിൽ ഒറ്റയ്ക്കു കഴിയുന്ന കാര്യങ്ങളെ ആനന്ദിപ്പിക്കുവാൻ. അവർക്കു അറിവും വിദ്യാഭ്യാസവും നൽകുവാൻ നെഹ്റു കത്തുകളെഴുതിക്കൊണ്ടേയിരുന്നു. ഈ ഉദ്ദേശത്തെപ്പറ്റി രണ്ടാമത്തെ കത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ട്. പിന്നീടുള്ള കത്തുകളിലൂടെ ലോകചരിത്രത്തിലെ പ്രധാന സംഭവങ്ങൾ വിചരിച്ചു. ആ കത്തുകളുടെ സമാഹാരമാണ് ‘വിശ്വചരിത്രാവലാകം ഇന്ദിരാ പ്രിയദർശിനിക്കു’ പതിച്ചുനാം പിറന്നാളിന് ആശംസകൾ നേൺകൊണ്ടാരംഭിച്ച കത്തുകൾ ഒരുവിശേഷാത്തരക്തീയായിത്തീർന്നു.

9 കുട്ടികളുടെ വിദ്യാലയം

മകളെ ഏതെങ്കിലും വിദ്യാലയത്തിൽ ചേർത്തു പഠിപ്പിക്കണമെന്ന വിചാരം നെഹ്റുവിനെ അലട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

“ഇന്ദിര സ്കൂളിൽ പോകണം. ജമീലിലേക്കു പോകരുത്” ഗാന്ധിജി ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു.

ജഹാംഗിർ വക്കീലും, കുവർബായിയും മാതൃകാ ദമ്പതികളാണ്. ദേശീയബോധമുള്ളവരായിരുന്നു അവർ. ആ പാർസി ദമ്പതികൾ പുനയിൽ ഒരു വിദ്യാലയം സ്ഥാപിച്ചു. പൂപ്പിറംസ് ഓൺസ്കൂൾ എന്നാണതിന്റെ പേര്. അവിടെ, കുട്ടികൾക്ക് വേണ്ട കാര്യങ്ങളെല്ലാം കുട്ടികൾതന്നെ ചെയ്യണം. അതുകൊണ്ടാണ് വിദ്യാലയത്തിന് ആ പേരിട്ടത്. പഠന സമ്പ്രദായം, നെഹ്റുവിന്റെ ആശയങ്ങളുമായി പൊരുത്തമുള്ളതായിരുന്നു. ഗാന്ധിജിയുടെ ഉപദേശമനുസരിച്ച് ഇന്ദിരയെ പുനയിലേക്കയച്ചു പൂപ്പിറംസ് ഓൺസ്കൂളിൽ ഏഴാം ക്ലാസ്സിൽ ചേർത്തു.

കുവർബായി ഭയാശീലനായ ഒരു വൃദ്ധയായിരുന്നു. അമർ ഇന്ദിരയെ നല്ലപോലെ ശ്രദ്ധിച്ചു. ചുരു ചുരുക്ക്, സൽസഭാവും സാഹോദര്യം എന്നീ ഗുണങ്ങളൊക്കെ ഇന്ദിരയ്ക്കുള്ളതായി, ‘മിസ്സിസ് വക്കീൽ’ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ഇന്ദിര, ഗണിതശാസ്ത്രത്തിൽ നിപുണയായിരുന്നു. ഇംഗ്ലീഷിലും ചരിത്രത്തിലും കൂട്ടം മോശമായിരുന്നില്ല. സാഹിത്യ കൃതികൾ വായിക്കുന്നതിലും ആസ്വദിക്കുന്നതിലും അവൾ ഏതു കുട്ടിയേക്കാളും മുമ്പിലായിരുന്നു സ്കൂൾ സാഹിത്യസമാജത്തിന്റെ സിക്രട്ടറിയായി. ഒന്നു രണ്ടു നാടകങ്ങളിൽ അഭിനയിച്ചു. വിദ്യാർത്ഥികളുടെ നേതാവായി.

കളികളിലും കായികവിനോദങ്ങളിലും ഇന്ദ്രിദ് താൽപര്യം പ്രദർശിപ്പിച്ചു. കണ് കയറുക, അവരംഭക്കേരവും താൽപര്യമുള്ള വ്യായാമമായിരുന്നു. അവിടെ അടുത്താണ് സിംഹഗഡ് കേട്ടു! ഒഴിവുദിവസങ്ങളിൽ കോട്ടയിലേക്കു കന്നിൻ ചരീവിലൂടെ കയറുകയും ഓടിയിറങ്ങുകയും ചെയ്തിരുന്നു.

പ്രായം കുറഞ്ഞ കുട്ടികളെ ഉടുപ്പണിയിക്കുക, അവരുടെ തലമുടി ചികിഴ്ക്കെട്ടിക്കൊടുക്കുക, പഠിപ്പിൽ സഹായിക്കുക. തുടങ്ങിയ കാര്യങ്ങളെല്ലാം ഇന്ദ്രിദ് സന്തോഷത്തോടെ ചെയ്തു.

വിദ്യാർത്ഥിനികളെല്ലാം പല കാര്യങ്ങൾക്കും ഇന്ദ്രിദ്ചേച്ചിയെ ആശ്രയിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു. എപ്പോഴും അവർ അവരുടെ ഭൂതേതനെ കഴിച്ചു കൂട്ടി.

രാത്രിയിൽ ഇന്ദ്രിദ് തനിച്ചാകും. അപ്പോൾ ജയിലിൽ കഴിയുന്ന അല്പനേ ഓർക്കും. രോഗശയ്യയിലോ ജയിലിലോ ആയിക്കഴിയുന്ന അമ്മയേയും. വിളക്കുകൾ അണഞ്ഞാൽ അറർ പതുക്കെ കരയുകയായി. കരച്ചിലിന്റെ ശബ്ദം ഒരു ക്ലാസ്സിൽ കവിളികളെന്ത് വയെ പൊതുതുകയായിരുന്നു പതിവ്.

10 പ്രശസ്ത വിജയം

മുത്തപ്പൻ മരിച്ചു. ഇന്ദുവിന്റെ മലർ മക്കൾ. സ്വന്തപ്പെട്ട രണ്ടു മേളം അറുപതു അനുഭവിക്കുന്നത് ആദ്യമായിട്ടാണ്. പ്രിയപ്പെട്ട മുത്തപ്പൻ ഇല്ലാതായിക്കഴിഞ്ഞു. അതോടുകൂടി പ്രയാസമായിത്തീർന്നു.

“നീ എന്റെ മകളാണ്; നീ എന്റെ മകനാണ്.” മുത്തപ്പൻ അവളോടു പറയാൻ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹം ഇല്ല. പീടിച്ചുനീർത്തൻ പറഞ്ഞ ചിന്തകൾ അവളെ കഴുകി.

ഭവഭാരമോടി സൂര്യഭാഷി ഇന്ദിര മടങ്ങിച്ചെന്നു. പതുക്കെ പതുക്കെ അവൾ പുസ്തകങ്ങളിലേക്ക് തിരിഞ്ഞു. അപ്പൻ പിന്നെയും ജയലിലായി. ഗംഗാജി പുറത്തുണ്ടായിരുന്നു. 1932-ൽ ഗംഗാജിയേയും അറസ്റ്റ് ചെയ്തു. പുനർജന്മം ആയ യർവ്വേയിലായി ചേർന്നിട്ടു. നാട്വിള അറസ്റ്റ് മർദ്ദനവും ഉണ്ടായി.

മഹാത്മാഗാന്ധി ജയിലിൽ ഉപവാസം ആരംഭിച്ചു. ആ വേണ്ടി ചേർത്തിരുന്ന് കണ്ടപ്പോൾ ഇന്ദിര സൂര്യഭാഷിയായി. മേലോട്ടെ ഉപവാസം അനുഷ്ഠിക്കുക; അതേത്തരപ്പോൾ അവർ പേടിച്ചു വീറിച്ചു. ബാല്യ മേക്കുകയാണെങ്കിലോ? ഇന്ത്യക്കെന്തു സഭവിക്കും? അവളുടെ തല കുറങ്ങി.

ഹിന്ദുമതത്തിലെ താഴ്ന്ന ജാതിക്കാരെ അധഃകൃതരെ ന്നാണ് വിളിച്ചു വരുന്നത്. അധഃകൃതരോടുള്ള അന്നത്തെ പെരുമാറ്റം മേലേ മാർഗ്ഗമായിരുന്നു. ഒരു വലിയ വിഭാഗം ആളുകളെ ജാതിയുടെ പേരിൽ തൊട്ടുകൂട്ടാത്തവരായും തിണ്ടി ശുദ്ധമാക്കാനും അകറ്റിനിർത്തിയിരുന്നു. അയിത്തചരണം

എന്ന ഈ സമ്പ്രദായം ഇല്ലാതാക്കാൻ ഗാന്ധിജി അങ്ങനെയൊരു പരിശ്രമിച്ചു. പെട്ടെന്ന് ബ്രിട്ടീഷ് പ്രധാനമന്ത്രി, അധികൃതരെ ഹിന്ദുക്കളിൽ നിന്നും വേർതിരിച്ചുനിർത്തുന്ന ഒരു തരവ് പുറപ്പെടുവിച്ചു. അതിനെ പ്രതിഷേധിച്ചുകൊണ്ടായിരുന്നു ഗാന്ധിജിയുടെ ഉപവാസം.

യർവുഡോ സ്കൂളിനടുത്തായിരുന്നു. ഇവിടെ സ്കൂളിൽനിന്നു അധിഷ്ഠിതരായ ജയിലിൽ ചെന്ന മഹാത്മാജിയെ സന്ദർശിച്ചു നിരന്ദോഷവും അനുഷ്ഠിക്കുന്ന 'ബാപ്പ' എന്ന കണ്ടപ്പോൾ ഇവിടെയ്ക്ക് കാണുമായ മനുഷ്യവംശം അനുഭവപ്പെട്ടു. ജവാഹർലാലിന്റെ പുതിയ തന്നെക്കുറിച്ചുള്ള ആശങ്ക മഹാത്മാജി മനസ്സിലാക്കി അദ്ദേഹം ജവാഹർലാലിനോടു ഒരു കമ്പി സന്ദേശത്തിൽ ഇദ്ദേഹിനെപ്പറ്റി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞിരുന്നു.

“ഇദ്ദേഹിനെ കണ്ടു അവർ സന്തോഷമായിരിക്കുന്നു. കറുപ്പു തടിച്ചിട്ടുണ്ട്. സഖാതന്നെ”

ബാപ്പ പ്രസന്നനായിരിക്കണമെന്നു കരുതി ഇദ്ദേഹം സന്തോഷപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം രക്ഷപ്പെടണം. അതിന് അവർക്ക് എന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയും? അതായി അവളുടെ ചിന്ത.

ഗാന്ധിജിയുടെ ഉപവാസം, ഇന്ത്യയെ ഉണർത്തി എല്ലാവരെയും നൂറു യർവാദജയിലിലേക്കു തിരിഞ്ഞു. മഹാത്മാജിയെ അനുകൂലിച്ചു, അനുകൂലിതരായുള്ള ഒരു ദിവസത്തെ ഉപവാസം അനുഷ്ഠിച്ചു. ഇവിടെയും അവരുടെ അദ്ധ്യാപികയായ മിസ്സിസ് വക്കീലിനോടൊപ്പം ഉപവാസത്തിൽ പങ്കുകൊണ്ടു. ഗാന്ധിജിയുടെ ആയുസ്സിനുവേണ്ടി പ്രാർത്ഥിക്കാൻ

ചെന്ന് യോഗത്തിൽ അയിത്താചരണത്തെ എതിർത്തുകൊണ്ട്. അവർ പ്രസംഗിച്ചു.

“ബാപുവിനാവശ്യമുള്ളത് നമ്മുടെ പ്രാർത്ഥനയല്ല; പ്രവൃത്തിയാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവൻ രക്ഷിക്കാൻ നാം കഴിയുന്നതൊക്കെ ചെയ്യണം.”

പിറ്റേന്ന് രാവിലെ സ്കൂളിലെ തുപ്പുകാരിയുടെ മകളെ ഇന്ദിര കൂട്ടുകാരിയായി സ്വീകരിച്ചു. ആ കുട്ടിയെ അനുജത്തിയെപ്പോലെ കൊണ്ടു നടന്നു. ദരിദ്രരായ ആ പെൺകുഞ്ഞു് നന്നേ കിരളത്തുണിയാണ് ഉടുത്തു് നന്നു്. അവളു, ഇന്ദിര നല്ലവണ്ണം തേച്ചു കളിപ്പിച്ചു. തലമുടി, എണ്ണ പുരട്ടി ചികി ക്കെട്ടിക്കൊടുത്തു. ഉള്ള പണമൊക്കെ, വൃത്തിയുള്ള പുതിയ ഉടുപ്പുകൾ വാങ്ങി ഇടുവച്ചു. ആ അയിത്തജാതിക്കാരിയുടെ മകളെ രാത്രി തന്റെ അരികിൽ കിടത്തി. ഇതൊക്കെകണ്ടു് മറ്റ് വിദ്യാർത്ഥിനികൾ വിസ്മയിച്ചു. തുപ്പുകാരിപ്പൈൻ കുട്ടിയുടെയും തന്റെയും മനസ്സ് ഒതുചേർന്നപ്പോൾ തികഞ്ഞ ശാന്തിയും സംതൃപ്തിയും ഇന്ദിരയ്ക്ക് ഉണ്ടായി.

അഞ്ചുദിവസം കഴിഞ്ഞു ഒതു തീർപ്പുണ്ടായി. മഹാത്മാജി ഉപവാസം അനുസരിപ്പിച്ചു.

ഇത്തരം കാര്യങ്ങളിൽ ഇടയ്ക്കൊക്കെ ഏർപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്നതിലും, ഇന്ദിര പാപ്പിൽ ശ്രദ്ധിക്കാതിരുന്നില്ല. നാലുവർഷത്തെ പഠനം, മൂന്നുവർഷംകൊണ്ട് പൂർത്തിയാക്കി. ബോംബെ സർവ്വകലാശാലയുടെ മെട്രിക്യുലേഷൻ പരീക്ഷയ്ക്കായി പ്രവേശനവിജയം കരസ്ഥമാക്കി.

11 വിശ്വഭാരതിയിൽ

ആറാറത്തെ ജലിൽവാസം കഴിഞ്ഞു നേഹ്റു പുറത്തു വന്നു. വളരെനാളുകളോളം സ്വതന്ത്രനായിരിക്കാൻ സാധിക്കില്ലെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനറിയാം. അച്ഛന്റെ മരണശേഷം കുടുംബകാര്യങ്ങൾ വേണ്ടപോലെ ശ്രദ്ധിക്കപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. എല്ലാം ഒന്ന് ചിട്ടയിൽക്കൊണ്ടുവരാൻ തൽക്കാരം കറച്ചുപണം കൂടിയേതീരൂ. ഭാര്യയുടെ വകുലക്കു അഭരണങ്ങളും, ഏതാനും റിട്ട് സാമാനങ്ങളും വിററു നേഹ്റു അവശ്യങ്ങൾ നിവൃത്തിച്ചു. അമ്മ, മകൾക്ക് കൊടുക്കാൻ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ച ആഭരണങ്ങളേക്ക് അച്ഛൻ വിററത്. ഇതറിഞ്ഞ് ഇന്ദിരനത്തോഴിച്ചതായുള്ളു. ആ പ്രിയ പുത്രിക്ക് അച്ഛനേക്കാൾ വിലപ്പെട്ടതല്ല ഏതാഭരണങ്ങളും.

നേഹ്റുവിന് കല്ലുത്തയിൽ കറേ സുഹൃത്തുക്കളുണ്ട്. അവരെയെല്ലാം കാണുന്നതിന് നേഹ്റു കല്ലുത്തയിലേക്കു പോയി. സുഹൃത്തുക്കളേ നന്ദർശിച്ചു; ഒന്നുണ്ടു ചൊതുയോഗങ്ങളിൽ പ്രസംഗിക്കുകയും ചെയ്തു. മൂന്നു ദിവസം കഴിഞ്ഞു, അദ്ദേഹം ശന്തിനികേതനത്തിലേക്കു തിരിച്ചു.

ശന്തിനികേതനത്തിലെ വിശ്വഭാരതി ഒരു വിശ്വവദ്യുലനമാണ്. രവിന്ദ്രനാഥ ടാഗോറാണ് അതിന്റെ സ്ഥാപകൻ. ടാഗോർ താമസിച്ചിരുന്ന അറിവെത്തന്നെയേയെന്നു. 'ഗുരുദേവൻ' എന്നാണ് അധികാരപത്രം ടാഗോറിനെ വിളിക്കുക.

ഇന്ദിരയെ വിശ്വഭാരതിയിൽ ചെർത്തു പഠിപ്പിക്കണം. ഇക്കാര്യം നേഹ്റു ടാഗോറിനെ അറിയിച്ചു. അലാഹാബാടിലേക്കു ഏതാനും ദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നേഹ്റുവിനെ അറസ്റ്റ് ചെയ്തു കല്ലുത്തയ്ക്ക് കൊണ്ടുപോയി.

ഇന്ദിര മെട്രിക്കുലേഷൻ പാർക്കു പാസ്സായി. ഇനി എന്തു ചെയ്യണം? അച്ഛന്റെ അഭിപ്രായവും ഉപദേശവും എന്തെന്നറിയാൻ അച്ഛൻ കാത്തിരുന്നു. വിശ്വഭാരതിയിൽ ചേരാൻ ഉപദേശിച്ചുകൊണ്ട് ആലിപ്പൂർ ജയിലിൽ നിന്ന് നെഹ്റു എഴുതി.

1934-ജൂലായിൽ ഒരു ദിവസം, ഇന്ദിര ശാന്തിനികേതനത്തിൽ എത്തി. വിശ്വഭാരതത്തിലെ ആർട്സ് വിഭാഗത്തിൽ ആദ്യവർഷത്തിലെ വിദ്യാർത്ഥിനിയായി ചേർന്നു. താമസിക്കുവാൻ പെൺകുട്ടികളുടെ ഫോസ്റ്ററലി മസ്ഥലം അനുവദിക്കപ്പെട്ടു.

ഇന്ദിര വരുന്നുണ്ടെന്ന വിവരം അവിടെ മുൻകൂട്ടി അറിഞ്ഞിരുന്നു. വിദ്യാർത്ഥിനികളുടെ അന്നത്തെ സംസാരം ഇന്ദിര നെഹ്റുവിനെപ്പറ്റി മാത്രമായിരുന്നു. അവർ ഫോസ്റ്ററലിന്റെ മുറയ്ക്കു കൂട്ടം ചേർന്ന് വർത്തമാനം പറഞ്ഞു നില്ക്കുകയായിരുന്നു. പെട്ടെന്ന് വൃക്കക്കുരുക്കിടയിലെ വഴിയിലൂടെ ഒരു പെൺകുട്ടി നടന്നുവരുന്നതു കണ്ടു. ഫോട്ടിച്ചിരികൾ പെട്ടെന്ന് നിലച്ചു. ഇന്ദിര നടന്ന് നടന്ന് ഫോസ്റ്ററലിന്റെ സമീപത്തെത്തി.

ഓറഞ്ച് നിറം, വിളറിയാ മുഖം. ഏതാണ്ട് പതിനാറു വയസ്സ് പ്രായം. പരുക്കൻ ഖദർസാരി ധരിച്ചിരുന്നു. കംലകളിൽ ചെരിപ്പില്ല. ഒരു കയ്യിൽ ചെറിയൊരു തോൽപ്പെട്ടി. മററ കയ്യിൽ ഒരു കിടക്കയുടെ കെട്ടം.

പെൺകുട്ടികൾക്കു് സംശയമായി.

“അവൾ ആരാണ്?” ഒരു കുട്ടി മററൊരു കുട്ടിയോടു ചോദിച്ചു. “അതു് ഇന്ദിര നന്നെ ചെന്നെ ന്നാണ് എന്റെ ഉമ്മം” മററ കുട്ടി പറഞ്ഞു.

“ആവാൻ ഇടയില്ല” ആദ്യത്തേവൻ വിണ്ടും പറഞ്ഞു. “ഞാൻ ഫോസ്ഫലിൽ താമസിക്കാൻ വന്നതാണ്.” പുതുതായി വന്ന കുട്ടി എല്ലാവരോടും പറഞ്ഞു.

“ഇന്ദിരാണെഫ്റവാണോ?” ഒരു കുട്ടി ചോദിച്ചു.

“അതേ, ഞാൻ തന്നെയാണ് ഇന്ദിരാണെഫ്റ” ഉത്തരം കേട്ടപ്പോൾ വിദ്യാർത്ഥിനികളെല്ലാം ചിന്താമൂലം നോക്കി.

പച്ചപ്പരിഷ്ക്കാരിയായൊരു കൊച്ചു മോമ്മയെയാണ് പെൺകുട്ടികൾ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിരുന്നത്. അവരുടെ അഭിപ്രായം അതിവേഗം മാറാൻ ഇന്ദിരയ്ക്ക് സാധിച്ച ഫോസ്ഫലിലെ അന്തേവാസിതയെന്ന നിലയിൽ തന്റെ പ്രായത്തിലുള്ള കുട്ടികളിൽ ഒരുവളായി അവർ ജീവിച്ചു. വിശ്വപ്രഭാവത്തിലുള്ള ഒരു ചതുരയുമായി ഇന്ദിര നല്ലവണ്ണം ഇണങ്ങിപ്പോയി.

പഠിപ്പിൽ ഇന്ദിര വളരെ താൽപര്യം കാണിച്ചു. സാധാരണ ക്ലാസ്സുകൾക്കു പുറമെ ചിത്രാലങ്കാരവും സംഗീതവും ഗുണവും അഭ്യസിക്കണമെന്ന ആഗ്രഹം അവർക്കുണ്ടായി കലാഭവനത്തിൽ അവർ ചേർന്നു. ഇതിനിടയിൽ കൂട്ടുകാരികളുടെ കൂടുതൽ തരങ്ങളിലും തമാശകളിലും അവർ പങ്കെടുക്കാതിരുന്നില്ല.

ഇന്ദിരയുടെ പഠിപ്പിനെക്കുറിച്ച് ഗുരുദേവൻ കൂടക്കൂടെ അന്വേഷിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. കല, സാഹിത്യം, സംസ്കാരം ഇവയെക്കുറിച്ചെല്ലാം ടാഗോറിന്റെ വിക്ഷണം എന്താണെന്ന് ഇന്ദിര മനസ്സിലാക്കി. ഗുരുദേവൻ ഇന്ദിരയെ വളരെ കരുതമായിരുന്നു. ഇന്ദിരയെക്കൂടി ഗുരുദേവനെ അങ്ങേയറ്റം ആദരിച്ചു.

ഒരിക്കൽ ഇന്ദിര ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.

“എന്റെ അച്ഛന്റെ മൃതദേഹം ഞാൻ സാഹിത്യലോകവുമായി പരിചയപ്പെട്ടു.” കലയുടെ ഹൃദയഹാരിയായ പ്രപഞ്ചം എന്നിങ്ങനെ ഗുരുദേവ് ടാഗോർ തുറന്നുതന്നു.

ഓഗോറിന്റെ ഉപദേശമനുസരിച്ച് ഇന്ദിര മണിപുരി നൃത്തം പഠിക്കാൻ തുടങ്ങി. കലാപരിപാടികളിൽ അവർ കൂടുതൽ ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നത് മണിപുരി നൃത്തമാണ്. ഒരു വന്ധനോത്സവത്തിന് പ്രദർശിപ്പിച്ച രണ്ടിനു സംഘനൃത്തങ്ങളിൽ ഇന്ദിരയും പങ്കെടുത്തു. കാണികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ അവളുടെ അച്ഛന്റെ സഹോദരി വിജയലക്ഷ്മിപണ്ഡിതയും ഉണ്ടായിരുന്നു. നൃത്തം വളരെ കേമമായെന്ന് അവർ പിന്നീട് ഇന്ദിരയോടു പറഞ്ഞു.

വിശ്വപ്രഭാതത്തിൽ പതിവായി നവവത്സരദിനം കൊണ്ടു ഓരണ്ടു അക്കോഡ്യത്തെ ആഘോഷങ്ങളിൽ ഇന്ദിരയുടെ ഒരു നൃത്തപരിപാടിയും ചേർന്നു. നൃത്തം ചടയിൽ ആദ്യമായി ഒറ്റ കൂട്ടം പ്രത്യക്ഷപ്പെടാനുള്ള അവസരം കിട്ടി. അതോടുകൂടി അവളുടെ മനസ്സിൽ ആഘോഷത്തിന്റെ വേലിപ്പുറം തന്നെയുണ്ടായി. മനോഹരമായ മണിപുരി വേഷവിധാനങ്ങൾ തയ്യാറാക്കി. എല്ലാവരും ചൈതന്യത്തോടെ ആഘോഷത്തിന് വേണ്ട ഏർപ്പാടുകളിൽ ചൂഴ്ന്നിരുന്നു.

ഇന്ദിര കലാഭവനത്തിന്റെ അണിയറയിൽ, നൃത്തത്തിന്റെ വിഷമകരമായ വില ഭാഗങ്ങൾ അഭ്യസിക്കുകയായിരുന്നു. പെട്ടെന്നുതന്നെ സന്ദേശവാഹകൻ കടന്നുവന്നു.

“നൃത്തഭവനം താങ്കളെ ഉടൻ കാണുന്നു.” ഇന്ദിരയോടു അവർ പറഞ്ഞു. ഇന്ദിര ഓഗോറിന്റെ അടുക്കലേത്തി. നൊന്റ ജയിലിൽനിന്ന് അയച്ചു കമ്പിസന്ദേശം അവളുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു.

“കമലയുടെ രോഗം കൂടുതലാണ്. ഇന്ദിരയെ ഉടൻ അലഹബാദിലേക്കയക്കണമെന്നുപേക്ഷിക്കുന്നു” ഇതാണ് സന്ദേശം.

ത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം. ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ കയ്യിൽനിന്ന് ആ കടലാസ്സ് താഴെ വിടർത്തിയായി പാക്കു അവൾ ചെയ്യാനാകട്ടെ വീണില്ല.

ഗുരുദേവനാട്ട് വിടവാങ്ങി ഇന്ദ്രിയ ഹോസ്റ്റലിലേക്കു ചെന്നു. “ഇന്ദ്രിയ പോവുക ഭാണം”. വൈകുന്നേരത്തെ ആഴ്ചലാഴ്ചക്കുള്ളിൽ പങ്കെടുക്കിയിട്ടു എന്ന വിവരം കലാലയം മധ്യസ്ഥൻ അറിഞ്ഞു. ആഴ്ചയാകും അലതല്ലിയിരുന്ന അന്തരീക്ഷത്തിൽ ചേർപാടിന്റെ വേദന വ്യാപിച്ചു. ഇന്ദ്രിയം സൂചിത്തുക്കളോട് യാത്ര ചെയ്തു. വിദ്യാർത്ഥിനികളുടെ കണ്ണിൽ വെള്ളം നിറഞ്ഞു. കത്തിരവണ്ടി നിഷ്ഠി. അതാ ആ പാട്ട് കേൾക്കുന്നു. അവളുടെ ഗുണത്തിന് പാടാനിരുന്ന പിന്നണിഗാനം. മറ്റു ബാലികമാർ അത് പാടിപ്പരിശീലിക്കുന്നു ട്രാഗ്ഗാറിന്റെ ഗാനത്തിലെ ആ വരികളുടെ സാരം ഏതാണിങ്ങനെയായത്.

“ഹേ സഞ്ചാരി നിങ്ങളെവിടനിന്നു വരുന്നു ?

ഹേ സഞ്ചാരി നിങ്ങളെവിടെ പോകുന്നു ?”

വളരെ ദൂരത്തോളം ആ ഗാനത്തിന്റെ അല ഇന്ദ്രിയത്തെ പിന്തുടന്നു.

12. ഗംഗാനയാത്ര

ഇന്ദിര വീട്ടിലെത്തി. അമ്മയുടെ കിടപ്പുകണ്ട് അവൾ അതിയായി ദുഃഖിച്ചു. ഡോക്ടർമാരും നേഴ്സ്മാരും അമ്മയെ വേണ്ടപോലെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നുണ്ട്. എങ്കിലും രോഗത്തിന് യാതൊരു കുറവും കണ്ടില്ല. ഇന്ദിര അമ്മയുടെ സമീപത്തുതന്നെ സമയം ചെലവഴിച്ചു. അവർ പലതും പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇരുമ്പഴിക്കുള്ളിൽ നടവുകാനായി കഴിയുന്ന അപ്പനെയെപ്പറ്റി അവൾ സംസാരിച്ചു.

കമലാനെഫ്റ്റ്വിന്റെ രോഗവാർത്ത സക്കാരിനെ ഒരു പ്രശ്നമായി. ഭാര്യയെക്കണ്ടു ചരൻ മാത്രം ആവശ്യമായ ഭിക്ഷ തേക്കു നെഫ്റ്റ്വിനെ ജയിലിൽനിന്ന് വിട്ടു.

കമലയുടെ രോഗസ്ഥിതി കണ്ടു നെഫ്റ്റ് അവരുന്ന. അദ്ദേഹം വന്നതിൽപിന്നെ കമലയുടെ രോഗം കുറഞ്ഞു. അപ്പൻ ആനന്ദഭവനത്തിൽ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നത് ഇന്ദിരയ്ക്കും വലിയ സഹായമായി. എന്നാൽ നെഫ്റ്റ്വിന് വളരെ ഭിക്ഷയെടുക്കാനും അനുവദിക്കപ്പെട്ടില്ല. പതിനൊന്നാമത്തെ ഭിക്ഷ പോലീസ് സൂപ്രണ്ടുഗസ്തൻ വന്ന് നെഫ്റ്റ്വിനെ ജയിലിലേക്കുതന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

കമലാനെഫ്റ്റ്വിന്റെ രോഗം വീണ്ടും വർദ്ധിച്ചു. അവരെ അൽമോറയ്ക്കടുത്തുള്ള 'ചോലി' സാനറോറിയത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. അതുകൊണ്ടും ഫലമുണ്ടായില്ല. ഡോക്ടർമാരുടെ ഉപദേശമനുസരിച്ച് അവരെ ജർമ്മനിയിലെ ബാഡൻവീലർ ലേക്കയച്ചു. അമ്മയെ ശുശ്രൂഷിക്കാൻ ഇന്ദിരയ്ക്കുതന്നെ പോയി.

പ്രസിദ്ധമായ ചികിത്സാകേന്ദ്രമാണ് ബാഡൻവീലർ. പക്ഷേ അവിടത്തെ ചികിത്സയും, കമലാനെഫ്റ്റ്വിന്റെ രോഗം

യതരിന് ആശ്വാസം നൽകിയില്ല. മാത്രമല്ല, അവരുടെ ആരോഗ്യം പൂർണ്ണമായി വാങ്ങലുകളും ചെയ്തു. ഇന്ദിരയ്ക്ക് സങ്കടമായി. അവൾ അച്ഛന് ഒരു കേബിൾസന്ദേശം അയച്ചു. അത് കിട്ടിയ ഉടനെ ശിക്ഷയുടെ ശേഷിച്ച കാലം ജീവിക്കുമെന്ന് നെഹ്റുവിനെ അൽമോറ ജയിലിൽനിന്ന് വിട്ടയച്ചു.

തിവണ്ടിയിലും വിമാനത്തിലും മാറി മാറി യാത്രചെയ്ത് നാലാമത്തെ ദിവസം നെഹ്റു ബാഡൻവീലറിൽ എത്തി ഒത്താവിനെ കണ്ടപ്പോൾ കമല പുഞ്ചിരിച്ചു. കുറച്ചദിവസം കഴിഞ്ഞു അവരെ അവിടെനിന്നും സ്വീറ്റ്സർലാൻഡിലെ ലൂസേനിൽ ഉള്ള സാനിറ്റററിയിൽ കൊണ്ടുവന്നു. വിവരമറിഞ്ഞ് ലണ്ടനിൽ സാമ്പത്തികശാസ്ത്രം പഠിക്കുകയായിരുന്ന ഫിറോസ് ഗാന്ധിയും എത്തിച്ചേർന്നു. ബാല്യകാലം മുതൽക്കേ അദ്ദേഹം ആനന്ദഭവനത്തിലെ നിത്യസന്ദർശകനായിരുന്നു.

1936—ഫെബ്രുവരി 23-ാം തീയതി കാലത്തു് കമലയുടെ രോഗം പെട്ടെന്ന് വർദ്ധിച്ചു. അവരെ രക്ഷിക്കാൻ, ഡോക്ടർ ഗേരിഫ്രയത്തും ചെയ്തു. നെഹ്റുവും മകളും ഫിറോസ് ഗാന്ധിയും അവരുടെ അടുത്തുതന്നെയുണ്ടായിരുന്നു. നോക്കു നില്ക്ക, ഒത്താവിനേയും പുത്രിയേയും തിരാക്കുവത്തിൽ തള്ളി വെട്ടുകൊണ്ട്, കമലനെഹ്റു അന്ത്യശ്വാസം വലിച്ചു. ഇന്ദിര ചെട്ടിക്കരഞ്ഞു. മകളെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ നെഹ്റു പണിപ്പെട്ടു. മൃതദേഹം ശ്മശാനത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. വിവരമറിഞ്ഞ് വസുചേറ്റ് സുഹൃത്തുക്കളും ശ്മശാനയന്ത്രത്തിൽ പങ്കു കൊണ്ടു. അലാഹാബാദിൽനിന്ന് ആരംഭിച്ച അമ്മയുടെ ജീവിതയാത്ര ലൂസേനിലെ ശ്മശാനത്തിൽ ചെന്നവസാനിച്ചു. തിരുമലകൾ പൊങ്ങി. ഇന്ദിര വിറകൊണ്ടുനിന്നു. അല്പസമയത്തിനുള്ളിൽ അമ്മയുടെ ശരീരം ചെറിയൊരു ചാവൽക്കുമ്പാ മായി മാറി. ആ ചിതാഭസ്മം വാരിയെടുക്കാൻ അച്ഛനെ

സഹായിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ, അതിൽ ഇന്ദ്രിയപ്പെട്ട കണ്ണുകളിൽ നിന്ന് ചുട്ടനിർ അടന്നുവന്നു.

സുഹൃത്തുക്കളെല്ലാം ചിരിഞ്ഞു. അപ്പനും മകളും മാത്രം ബാക്കിയായി. അമ്മർ ലൂസാൻവിട്ട. മോൺട്രോവിൽ ചെന്നു താഴേസീച്ചു. കുറച്ച ദിവസം കഴിഞ്ഞു ഇന്ദ്രിയത്തെ സ്വീകരിച്ച് സർലാൻഡിലെ ഒരു വിദ്യാലയത്തിൽ ചേർന്ന് നെഹ്റു നാട്ടി. ലേക്കു മടങ്ങി.

1936-ന്റെ അവസാനം. ഇന്ദിര സ്വീറ്റ്സർലാൻ
റിൽ നിന്ന് ലണ്ടനിലേയ്ക്കി. അവിടെ പഴയൊരു കൂട്ടുകാരി
യെ കണ്ടുമുട്ടി. ശാന്തഗാന്ധി. ഗുജാറത്തുകാരിയാണ്. ലണ്ട
നിൽ പഠിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രണ്ടാപതാ പുനയിലെ പട്ടപ്പി
രസ് ഓൺസ്ത്രൂളിൽ പഠിച്ചിരുന്ന കാലം മുതലും ഉററസ്വാമി
ത്തുക്കളാണ്. ലണ്ടനിൽ ഒരു വാടകമുറി അവർ പങ്കിട്ടെടുത്തു.

ഇന്ദിര ഓക്സ്ഫോർഡ് സർവ്വകലാശാലയിലേക്കുള്ള
പ്രവേശന പരീക്ഷക്ക് പഠിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നുവെന്ന്
ലെ സെരകയ്ക്കുളൊന്നും, ലണ്ടനിൽ അവളാഗ്രഹിച്ചില്ല.
അപ്പോൾ ധനസ്ഥിതി അവൾക്ക് നന്നായറിയാം.

മോത്തിലാൽ മരിക്കുമ്പോൾ സ്വന്തം പറയാൻ എന്ത
നുവെന്നു മാത്രമേ ജവാഹർലാലിന് കിട്ടിയിരുന്നുള്ളൂ. മോത്തി
ലാലിന്റെ സമ്പാദ്യം മുഴുവൻ രാഷ്ട്രീയ പ്രവർത്തനങ്ങൾ
ക്കായി ചെലവഴിച്ചു. തന്റെ പുസ്തകങ്ങളുടെ പ്രസിദ്ധീകരണ
ക്കാരിൽനിന്ന് കിട്ടിയതുമാത്രമായിരുന്നു നെഹ്റുവിന്റെ വരു
മാനം. കഴിച്ചു ജീവിക്കാൻ കഴിയുന്ന സംഖ്യമാത്രമേ മകൾ
ക്കയച്ചുകൊടുക്കാൻ നെഹ്റുവിന് സാധിച്ചുള്ളൂ. ആ സ്ഥിതി
യിൽ തനിക്ക് സർവ്വകലാശാലാ വിദ്യാഭ്യാസം നൽകാൻ
മുതിർന്ന പിതാവിനോട് ഇന്ദിരയ്ക്ക് പ്രത്യേകം കൃതജ്ഞത
യുണ്ടായി.

ലണ്ടനിൽ ഇന്ദിരയുമൊത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടിയ കാലം ശാന്താ
ഗാന്ധി ഒരു ലേഖനത്തിൽ അനുസ്മരിച്ചിട്ടുണ്ട്. സ്വപേക്ഷി
നിൽ രാഷ്ട്രീയ കലാപമുണ്ടായി. അവിടുത്തെ ജനങ്ങൾക്ക്
വലിയ ദുരിതം നേരിട്ടു. അവരെ സഹായിക്കാൻ ലണ്ടനിൽ

ഒരു കമ്മിറ്റിയുണ്ടാക്കിയിരുന്നു. സ്റ്റേയിൻ സഹായകമായിരിക്കുമെങ്കിൽ നടത്തപ്പെട്ട പല പരിപാടികളിലും ശാന്താനന്ദിനാഥൻ ചെല്ലും. ഇന്ദിര പ്രസംഗിച്ചു. ലഘുലേഖകളും ടിക്കറ്റുകളും വിറ്റു. ഒരു നന്ദർത്തനിൽ, ഇന്ദിര തന്റെ വളരെ സഹവർത്തിനായി. അത് വലിയൊരു സംഖ്യക്ക് ലേലത്തിൽ വില്പനയുണ്ടായി രണ്ടുപേരും സ്റ്റേയിൻ സഹായന മിതിയിലും ഇന്ത്യയിലും നന്നായ് സവികാരമായി പ്രവർത്തിച്ചു.

സംഗീതം, നാടകം, നൃത്തം തുടങ്ങിയ പരിപാടികൾക്ക് പേക്കേൻ അവർ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. രചികരമല്ലാത്ത ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. മറ്റൊരാൾ ഇടയ്ക്കൊരു മുറിക്കാൻ കെട്ട് വാങ്ങും അപ്പോൾ വരവിലെ വകുപ്പുകളായിട്ട് കിട്ടുന്നതു് താമസം വെറുപ്പായും മറ്റും പലതരത്തിലും കൂട്ടിയുള്ള മുറിക്കിച്ചുവെച്ചിട്ട് ലഭിക്കുന്നതിൽ അപര്യായ ഒരു ഭാഗമാണ്. മുറിക്കാൻ ആനയിക്കുന്നതിനായി കലാപരിപാടികൾ കാണേണ്ടെന്നു വേണം.

1938- ഇതിൽ ജനുവരിമാസം നേഹാ യൂറോപ്പിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. സ്വപേയിനും, ചെക്കോസ്ലോവാക്യയും മറ്റും സന്ദർശിക്കുകയും. മകളെ കാണുകയുമായിരുന്നു മുഖ്യമായ ഉദ്ദേശ്യം. ഇന്ദിര അച്ഛനെക്കണ്ടാൻ കൊതിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രണ്ടു കൊല്ലത്തിനുശേഷമുണ്ടായ ആ കൂടിക്കാഴ്ച സ്നേഹനിർഭരമായിരുന്നു. അഞ്ചുമാസം യൂറോപ്പിലായിരുന്നിട്ടും മകളുടെ കൂടെ കഴിയാൻ അച്ഛനുവേണ്ടി നേഹാവിന് കിട്ടിയുള്ള. നാട്ടിലേക്ക് മടങ്ങാനും ഓക്സ്ഫോർഡിലെ പഠിത്തം ആരംഭിക്കുന്നതിനും മുമ്പ് കുറച്ച ദിവസം വീട്ടിൽ ചെലവഴിക്കാനും അദ്ദേഹം മകളോട് നിർദ്ദേശിച്ചു. ഇന്ദിര അച്ഛനോടൊപ്പം നാട്ടിലെത്തി.

ഒരു ദിവസം ഇന്ദിര സ്വന്തം മുറിയിലിരിക്കുകയായിരുന്നു കട്ടിക്കാലത്തെ കളിക്കോപ്പകളും മറ്റും നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കെ പെട്ടെന്നു് ഒരു കാര്യം അവൾക്കു് ഓർമ്മവന്നു. “സ്വരാജ് ഭവനിലെ വെള്ളത്തൊപ്പിക്കാരൻ ഒപ്പതുവർഷം മുമ്പു് പാഞ്ഞതു്. അതുപോലെ ഇന്നു് പറയാൻ പറ്റില്ല. വെട്ടു് ഇരുപത്തൊന്നായി.”

കോൺഗ്രസ്സാപ്പിസിഷക്കു് അയാൾ കയറിച്ചെന്ന ഒരു പ്രവേശനമോം ആവശ്യപ്പെട്ടു. ചട്ടമനുസരിച്ചു് ഇന്ത്യൻ നാഷണൽ കോൺഗ്രസ്സിൽ അംഗമായി.

14 യുദ്ധത്തിന്റെ കെടുതി

മുൻമാസം വീട്ടിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയശേഷം ഇന്ദിര ക്ലബ്ബ് ഫോർഡിലേക്കുപോയി. സമ്മർവിൽ കലാലയത്തിൽ ചെന്ന് ചിത്രം ഐക്യ ചിന്തയുമായെടുത്ത് പാറാത്തു. അപ്പാരം യൂറോപ്പ് മുഴുവൻ യുദ്ധത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയത്തിൽ മുഴുകിക്കഴിയുകയായിരുന്നു. താമസിയാതെ രണ്ടു ലോകമാ യുദ്ധം പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടു തുടന്ന് അതിന്റെ ഭാഷയെക്കുറിച്ചും ഉണ്ടായി. വിളക്കുപെട്ട് ഇരുട്ടാക്കൽ, വിമാനാക്രമണ മുന്നറിയിപ്പ്, പിന്നാലെതന്നെ വിമാനാക്രമണങ്ങളും. അപ്പോൾ ഏഴുതൂണിലൊന്നും വരുന്നില്ല. അപ്പോൾ കാരാഗൃഹത്തിലെത്തിയതായി പിന്നീടറിഞ്ഞു. ഇന്ദിര എല്ലാകൊണ്ടും പൊരതികേടിലായി. യുദ്ധത്തിന്റെ കെടുതികൾ അവളെ വല്ലാതെ ബാധിച്ചു.

ആഹാരത്തിന്റെ അളവ് നന്നു ചുരുങ്ങി. പാലംകാമാക്കൾ ദുർല്ലഭമായി ശിതകാലത്തുകൂടി മുട്ടുള്ള പശുക്കളില്ല. ഇതിനു പാലം, തൈച്ചിപ്പിക്കുന്ന ആകാശാക്രമണങ്ങളും കൈകൂടിയാചുപ്പാരം സ്വതന്ത്രനായ സുഖമില്ലാതിരുന്ന ഇന്ദിര രോഗം പിടിച്ചു കിടപ്പിലായി.

നെഹ്റുവിന്റെ നിർദ്ദേശപ്രകാരം ഇന്ദിരയെ സ്വീറ്റ് സർലാൻഡിലെ ഒരു ചികിത്സാലയത്തിലേക്കയച്ചു. മഹായുദ്ധത്തിന്റെ നടുവിലും നിഷ്പക്ഷമായി കഴിയുകയായിരുന്നു സ്വീറ്റ് സർലാൻഡ്. അവിടത്തെ ശുദ്ധവായുവും സുഖപ്രദമായ കാലാവസ്ഥയും, ആരോഗ്യം വീണ്ടെടുക്കാൻ ഇന്ദിരയെ സഹായിച്ചു. നാട്ടിലേക്ക് മടങ്ങിയാൽ കൊള്ളാമെന്നായി. അവൾക്ക് വിമാനയാത്ര അനുവദിക്കപ്പെട്ടില്ല. ലണ്ടനിൽനിന്ന് ബോംബേ

യിലേയ്ക്ക് വളരെ വളഞ്ഞു ചുറ്റി സ്തബ്ധരീക്ഷണ കപ്പലിൽ കയറി. സഹായത്തിന് കുട്ടിക്കാലത്തെ കളിത്തോഴനായ ഫിറോസ് ഗാന്ധിയും ഉണ്ടായിരുന്നു.

പാർസി സമുദായത്തിൽപ്പെട്ട ആളാണ് ഫിറോസ് ഗാന്ധി. പക്ഷേ അദ്ദേഹം നെഹ്റുകുടുംബത്തിന്റെ സുഖഭവനങ്ങളിൽ പങ്കാളിയായിത്തീർന്നു. നെഹ്റുവിനോടും അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാഷ്ട്രീയചിന്താധാരകളോടും ഫിറോസ് വലിയ ആദരവ് കണ്ടിട്ടുണ്ട്. ഇന്ത്യയിൽവെച്ചും വിദേശത്തുവെച്ചും കമലാനെഹ്റുവിനെ ആ പാർസിയവാദ്യ ശുശ്രൂഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. ലൂസനേൽ അമ്മയെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഇന്ദിരയെ നഹ്റുക്കുറേത്തയ്ക്ക ഏകപ്പെടുത്തി ഫിറോസ് ഗാന്ധിയായിരുന്നു. തന്റെ ബാല്യകാലസുഖി തനിച്ച് വന്നതിലുള്ള മനോഹരതയാണ്. അവളുടെ കൂടെ യാത്രചെയ്യാൻ അദ്ദേഹത്തെ പ്രേരിപ്പിച്ചത്. ഇന്ദിരയും ഫിറോസുമായുള്ള ഈ അടുപ്പം ക്രമേണ അവരെ പ്രേമബലരാക്കി.

15 വധുവരന്മാർ

കാക്സ്ഫോർഡിലെ വിദ്യാഭ്യാസം പൂർത്തിയാക്കാൻ ഇന്ദിരയുടെ കഴിഞ്ഞില്ല. പക്ഷേ 1941-ൽ യൂറോപ്പിൽനിന്ന് ഇന്ത്യയിൽ തിരിച്ചെത്താൻ കഴിഞ്ഞതുകൊണ്ട് വലിയ നേട്ടമായിരുന്നു.

വർഷങ്ങൾക്കുശേഷം ഇന്ദിര ആനന്ദവനത്തിലെത്തി. ഇന്ത്യൻ ജനതയുടെ ആരാധനാപാത്രമാണ് ജവാഹർലാൽ നെഹ്റു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മകളാണ് ഇന്ദിര. രാഷ്ട്രീയ പ്രവർത്തകയും ക്രിയാശീലവും അവർ എല്ലാവരെയും ആകർഷിച്ചു.

സ്വാതന്ത്ര്യപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ മുന്നണിയിലുള്ള പലയുവാക്കളും ഇന്ദിരയെ വിവാഹം കഴിക്കാനുള്ള ആലോചനയുമായി നെഹ്റുവിനെ സമീപിച്ചു. അക്കാര്യം തീരുമാനിക്കാനുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം നെഹ്റു മേട്കു വിട്ടുകൊടുത്തു. ഇന്ദിരയെക്കൂടെ അനുസ്മരണയോഗങ്ങൾക്കു കരുതാതെ ഇഷ്ടതോഴനെന്നെ വരനായി തിരഞ്ഞെടുത്തു. ഫിറോസ് ഗാന്ധിയാണ് വരൻ.

അച്ഛൻതന്നെ മകളെ വിവാഹപ്പന്തലിലേക്ക് ആനയിച്ചു. വരൻ അവിടെ എത്തിച്ചേർന്നിരുന്നു. വധുവരന്മാരെ അടുത്തടുത്ത് ഇരുത്തി. പിതാവ് കന്യാഭാഗം നിവ്വഹിച്ചു. അന്നുമുതൽ ഇന്ദിരാനെഹ്റു, ഇന്ദിരഗാന്ധി എന്ന പേരിൽ അറിയപ്പെട്ടു.

ചെറുപ്പംമുതലേ അന്യോന്യം അറിഞ്ഞിരുന്ന ആ യുവ ദമ്പതികൾ പല കയ്യുണ്ടികളിലും യോജിപ്പുള്ളവരായിരുന്നു. നല്ല പശുക്കളും നല്ല സംഗീതവും അവർ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അസ്ഥവിശ്വാസങ്ങളെയും മാതൃലക്ഷ്മിയും ഭരതപാലം വെറുത്തു. രണ്ടുപേരും

കോൺഗ്രസ്സ് പ്രവർത്തനം നടത്തി. പരസ്പരം സ്നേഹിച്ചു. വിശ്വസിച്ചു.

വിവാഹാനന്തരം വധുവന്മാർ കൗശ്മിരിലേക്ക് ഒരു ഉല്ലാസയാത്ര ചെയ്തു. വേഗം തിരിച്ചുവന്നു. അവർ ഒരു പുതിയ വിട്ടിൽ താമസംതുടങ്ങി. ഫിറോസ് ഗാന്ധി, ലഖ്നൗവിൽ 'നാഷണൽ ഫെറാൾഡ്' എന്ന ദിനപത്രത്തിന്റെ മാനേജറായി ജോലിനോക്കി. കോൺഗ്രസ്സ് പ്രവർത്തനം ശക്തിപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഇന്ദിരയെക്കൂടി വിട്ടുകൊടുക്കുകയും ഭാഗിയായി നടത്തി. അതോടൊപ്പം സ്ത്രീകളെ കോൺഗ്രസ്സിലേക്ക് ആകർഷിക്കുവാൻ ഉള്ള പ്രവർത്തനത്തിൽ ഏർപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

1942-ൽ ഇന്ത്യൻ നാഷണൽ കോൺഗ്രസ്സ് അവസാനത്തെ സ്വാതന്ത്ര്യസമരം ആരംഭിച്ചു—ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ 'ക്വീറ്റ് ഇന്ത്യ സമരം'. ഈ സമരത്തെത്തന്നെയാണ്, 'ആഗസ്റ്റ് വിപ്ലവം' എന്നും പറഞ്ഞുവരുന്നത്.

ഗാന്ധിജി, നെഹ്റു, പട്ടേൽ, ആസാദ് തുടങ്ങിയ നേതാക്കളെല്ലാം ശവണ്മൻറു് തടവിലാക്കി. അറസ്റ്റുകൾ തുടർന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഫിറോസ് ഗാന്ധി പിടികൊടുക്കാനെ ഒളിവിൽ പോയി. ഫിറോസിനെ അറസ്റ്റ് ചെയ്യാൻ വാറണ്ട് പുറപ്പെട്ടു. അവരുടെ വീടിന് ചുറ്റും എപ്പോഴും പോലീസുകാർ ഉഴുമിട്ടു കാത്തുനിന്നു. ഭർത്താവിനെ രാത്രി ഇന്ദിര ഭുജിച്ചു.

രണ്ടിവസം കുറെ വിദ്യാർത്ഥികൾ തങ്ങളുടെ കോളജിനു ചുവട് തുറന്നുവെക്കുകയും നാട്ടുവാൻ തിർച്ചയോക്കി, യോഗം വിളിച്ചുകൂട്ടി. പ്രത്യേകം ക്ഷണിച്ചതനുസരിച്ച് ഇന്ദിര ഗാന്ധിയും എത്തി. അറസ്റ്റ് വരികാൻ തയ്യാറായിത്തന്നെയാണ് അവർ ചെന്നത്. പോലീസുകാർ വിദ്യാർത്ഥികളെ നിർദ്ദയം

മർദ്ദിച്ചു. തുറന്നുപോക ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചിരുന്ന കട്ടിയുടെ ശരീരത്തിലെ മുറുപ്പാടുകളിൽനിന്ന് ചേരയൊഴുകുന്നതുകണ്ടു. ഇന്ദിര ക്ഷണത്തിനകം അരിശംകേറി. പതാക ആ കട്ടിയുടെ കയ്യിൽനിന്നു താഴെ വീണു. പോലീസ് ചവിട്ടുന്നതിന്നുമുമ്പ് ഇന്ദിര മുന്നോട്ടുകടന്ന് അതെടുത്തു.

ഇന്ദിരശാസ്ത്രി പതാക ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചു നില്ക്കുന്ന കാഴ്ച വീക്ഷാത്മികളെ വീണ്ടും ഒന്നിച്ചുചേർത്തു. അവർ ഇന്ദിരയ്ക്കു ചുറ്റും നിന്നു. ഇന്ദിരയും കൂട്ടരും ചെൻപാടി.

“സ്വസ്ഥാ ഉഗ്ര ചാ രഹേ ഫമാരാ”

പെട്ടെന്നു് ഇന്ദിരയുടെ മുന്നുകയ്യിൽ കനത്തൊരു അടികിട്ടി. ശരീരത്തിലും മനസ്സിലും വേദനയുടെ മിന്നലാട്ടം. എന്നിട്ടും പതാക കൈവിട്ടില്ല. വീണ്ടും അടി വീഴുമ്പോഴേക്കു് കൊടി ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചു കൈകൊണ്ടു് തടുത്തു. “ഞാൻ പതാക കൈവിടില്ല”. ഇന്ദിര ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു. പോലീസുകാർ ഇന്ദിരയെ തള്ളിയിട്ടു. വീട്ടിൽ തിരിച്ചപ്പോഴേക്കും ശരീരത്തിലെ വേദന വിട്ടിരുന്നില്ല.

ഫിറോസ് അന്നുരാത്രി പതുക്കെവന്ന് ഇന്ദിരയെക്കണ്ടു് വിവരമെല്ലാം അന്വേഷിച്ചു. വലിയ വീക്ഷമമില്ലെന്നു് തോന്നി താവളത്തിലേക്കുതന്നെ തിരിച്ചുപോയി.

കുറച്ചുദിവസങ്ങൾക്കുശേഷം ഇന്ദിരശാസ്ത്രി ഒരു പൊതു യോഗം വിളിച്ചുകൂട്ടി. നിത്യം ലംഘിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഇന്ദിരയുടെ പ്രസംഗം കേൾക്കാൻ വലിയ ജനക്കൂട്ടം വന്നെത്തി. പ്രസംഗം ആരംഭിച്ചു. പട്ടാളക്കാർ തോക്കുംചൂണ്ടി ഇന്ദിരയെ ചുറ്റിനിന്നു. തോക്കിന്റെ മുന്ന ഇന്ദിരയിൽനിന്നു് മുന്നോട്ടു ചുറ്റും അകലത്തായിരുന്നു. അതിന്റെ കഴലിലേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടു്, ഇന്ദിര

യുടെ സഹായത്തോടെ വിജയിക്കുമെന്ന് ഇന്ദിര പ്രസംഗിച്ചു. ബ്രിട്ടീഷ് പട്ടാളക്കാരുടെ അലറി.

“പ്രസ.ഗം നിർത്തണം. ഇല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ വെടിവെക്കാം”

ചെട്ടെന്ന് ഒരാൾ ജനക്കൂട്ടത്തിൽനിന്ന് മിന്നൽ വേഗത്തിൽ ചാടിവന്ന് പട്ടാളക്കാരനുമായി ഏറ്റുമുട്ടി. അത് ഫിറോസ് ഗാന്ധി അല്ലാതെ മറ്റാരായിരുന്നില്ല. ഇന്ദിരയുടെ പ്രസംഗം തടയാൻ പോലീസുകാർക്ക് പുറമെ ആയുധധാരികളായ പട്ടാളക്കാരെയും നിശ്ചോരിച്ചിരുന്നു. അതറിഞ്ഞപ്പോൾ ഒളിവിൽ അഭയസ്ഥലത്തു് അഭിയിരിപ്പാൻ ഫിറോസിനു കഴിഞ്ഞില്ല.

പട്ടാളക്കാരുടെ നിരന്തരക്കുറ്റം, പോലീസുകാരുടെ ലാത്സികൾ. അവയെ അഭിമുഖീകരിച്ചുകൊണ്ട് ഇന്ദിരയും ഫിറോസും അവിടെത്തന്നെ നിന്നു. ഒരു പട്ടാളക്കാരൻ മുങ്ങാട്ടവന്നു. പോലീസ് വണ്ടിയിൽ കയറാൻ ഇന്ദിരയെ ബലമായി പിടിച്ചു വലിച്ചു. ജനക്കൂട്ടം ഇന്ദിരയെ വലയം ചെയ്ത് ചൊടുന്നവെ പടന്നുട്ടുനീക്കി. അങ്ങാട്ടു, ഇങ്ങാട്ടു പിടിവലിയാടി. ബഹുളത്തിൽ ഇന്ദിരയുടെ വസ്ത്രം കീറി. ചില്ലാ പരുക്കുകൾ പരുകയാ ചെയ്തു അതിവേഗം, അവരെ വണ്ടിയിലേക്ക് വലിച്ചു കയറ്റി. ഫിറോസിനേയും അറസ്റ്റ് ചെയ്തു. നവംബർ 1-നാൾ ഇവയെ അറസ്റ്റ് ചെയ്തു.

ജയിൽവാസം കഴിഞ്ഞു് രണ്ടുപേരും പുറത്തുവന്നു. ഒന്നരണ്ടു വർഷം അവർ ശാന്തമായ കടംബജീവിതം നയിച്ചു. 1944-ൽ അവർക്കൊരു പുത്രനുണ്ടായി. രാജീവ്. 1946-ൽ ആണ് രണ്ടാമത്തെ പുത്രനായ സഞ്ജീവ് ജനിച്ചത്.

16 മരണത്തിന്റെ തിരശ്ചീല

1947-ആഗസ്റ്റ് 15-ാം തീയതി. ഇന്ത്യക്ക് സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടി. പണ്ഡിറ്റ് ജവാഹർലാൽ നെഹ്റു ഇന്ത്യയുടെ ആദ്യത്തെ പ്രധാനമന്ത്രിയായി. അദ്ദേഹം ഭാരീച്ച ജോലിത്തിരക്കിൽ പെട്ടു. പുതിയ പുതിയ പ്രശ്നങ്ങൾക്കു പരിഹാരം കാണണം. ഭരണകാര്യങ്ങളിൽ നേതൃത്വം നൽകണം. പാർലമെന്ററിയം യാലും വിട്ടിലായാലും നിരാതരമായ ജോലിതന്നെ. ആരെങ്കിലും സഹായിച്ചു പറൂ. അദ്ദേഹത്തെ അറിഞ്ഞു സഹായിക്കാൻ സംവിധാനം ഒരു ഒരാരം ഇന്ദിരയായിരുന്നു. തന്റെ കർത്തവ്യം ഏറ്റെടുത്തുകൊണ്ട് ഇന്ദിര തീൻമുത്തി ഭവനത്തിൽ താമസമാക്കി.

കുറച്ചു വർഷം ഫിറോസ് ഗാന്ധിയും പതിനേഴാണ്ടു പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ വസതിയിൽ പാർത്തു. അദ്ദേഹത്തോടു് നെഹ്റു സ്നേഹപൂർവ്വം പെരുമാറി. പക്ഷേ അവിടെ അങ്ങനെ കഴിഞ്ഞു കൂടുന്നത് ഫിറോസിന് ഇഷ്ടമായില്ല. പാർലമെന്റും ഗവണ്മെന്റും തനിക്കനുവദിച്ചു കിട്ടിയ എടുപ്പിലേക്ക് ഫിറോ സ്ഗാന്ധി മാറിത്താമസിച്ചു. എങ്കിലും പതിനേഴാണ്ടു സ്നേഹത്തിനും, അവരുടെ അർപ്പണാർപ്പണ ആദരവിനും, ഒട്ടും കേടും തട്ടിയില്ല.

ഇന്ദിര തീൻമുത്തിഭവനത്തിൽതന്നെ താമസിച്ചു് അല്പം സഹായിച്ചു. അവൾ അച്ഛനെ പിരിഞ്ഞുകൂടുന്നായിരുന്നു ഫിറോസിന്റേയും അഭിപ്രായം. സന്ദർശകരെ സ്വീകരിക്കാൻ, അപേക്ഷകളും നിരവദനങ്ങളും ശ്രദ്ധയിൽ പെടുത്താൻ, ആഹാരകാര്യം കർമ്മിച്ചിക്കാൻ, എല്ലാത്തിനും, ഇന്ദിരതന്നെ വേണമെന്നായി. നേരേചെന്ന്, നെഹ്റുവിനോടു് കാര്യം

പറയൽ മകൾക്കേ കഴിയൂ. ഇന്ദിര തന്റെ മുഴുവൻ സമയവും അച്ഛനെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നതിലും രാഷ്ട്രീയപ്രശ്നങ്ങൾ കൈകാര്യം ചെയ്യുന്നതിലുമായി ചെലവഴിച്ചു.

1959-ൽ ഇന്ദിരാഗാന്ധി കോൺഗ്രസ് പ്രസിഡണ്ടായി തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടു. ഇന്ത്യൻ നാഷണൽ കോൺഗ്രസ്സിന്റെ പ്രസിഡണ്ട് എന്ന പദവി അവരുടെ അതേവരെയുള്ള രാഷ്ട്രീയ പ്രവർത്തനത്തിന്റെ അംഗീകാരമായിരുന്നു. ആ മഹാ സംഘടനയെ നയിക്കുക എളുപ്പമല്ല. ഏകിലും അവർ കാര്യപ്രാപ്തിയോടെ കോൺഗ്രസ്സിനെ നയിച്ചു.

ഫിറോസ് ഗാന്ധി പാർലമെൻററീനകത്തും പുറത്തും, രാജ്യപുരോഗതിക്കാവശ്യമായ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഇന്ദിരയാകട്ടെ അച്ഛന്റെ സഹായിയായും കോൺഗ്രസ്സിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷയായും മുന്നോട്ടുപോയി. സ്വന്തമായ പ്രവൃത്തിമാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ സഞ്ചരിക്കുകയായിരുന്നു രണ്ടുപേരും. ഫിറോസ് ഗാന്ധിക്ക് പെട്ടെന്ന് ഫ്ലോറോം ബാധിച്ചു. നിമിഷങ്ങൾക്കുള്ളിൽ, ഇന്ദിര ഭർത്താവിന്റെ അടുക്കലെത്തി, ശുശ്രൂഷിച്ചു. ആശങ്കയോടെ മിനരോത്രങ്ങൾ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഫിറോസ് പതുക്കെ ഭോഗവിമുക്തനായി. ഡോക്ടർമാരുടെ അനുമാനത്തോടെ, ഇന്ദിര ഭർത്താവിനെയും കൂട്ടി കാശ്മീരിലേക്കുപോയി. കട്ടിർ റബ്ബർപേരും കൂടെയുണ്ടായിരുന്നു. സഖകരമായ കാലാവസ്ഥ, കുടുബജന്മയോടെന്നിട്ടുള്ള വർഗ്ഗമം, സമധാനമുള്ള മിവാണങ്ങൾ. കാശ്മീരിലെ ജീവിതം ആരോഗ്യം വീണ്ടെടുക്കാനും ഫിറോസിനെ സഹായിച്ചു. പക്ഷെ അവിടെ അങ്ങനെ ഏറെനാൾ കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ രണ്ടുപേർക്കും ഹൃദി. അവർ ജീവിതം വർദ്ധിപ്പിക്കാനുള്ളതല്ല. തിരിച്ചുവന്ന്, രണ്ടുപേരും പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം പ്രവർത്തനരംഗങ്ങളിലേക്കു തിർഞ്ഞു...

1960 സെപ്റ്റംബറിൽ ഫിറോസ് ഗാന്ധിക്ക് വിഷം ഹൃദ്രോഗം ബാധിച്ചു. ഇന്ദിര അസ്ത്രമിയിലെത്തി. മെച്ചപ്പെട്ട വൈദ്യസഹായം നൽകി. ഭർത്താവിന്റെ രോഗശയ്യക്കരികിലിരുന്ന് സ്നേഹാർദ്രതയോടെ ശുശ്രൂഷിച്ചു. ഏണം ഇങ്ങനെയൊരു രോഗബാധ ഗതമായുള്ളതായിരുന്നു. ഫിറോസിന് രോഗത്തെ അതിജീവിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. മരണം ഫിറോസ് ഗാന്ധിയെ കീഴടക്കി. ഇന്ദിര കഠിനവ്യഥയനുഭവിച്ചു,

ദിവസങ്ങളും മാസങ്ങളും കടന്നുപോയി. ഇന്ദിരയ്ക്ക് മനോവിഷമത്തിൽ നിന്ന് മോചനം കിട്ടിയില്ല. അങ്ങനെ എത്രനാൾ കഴിഞ്ഞു? ആശ്വാസം തേടാൻ ഭാര മാഗ്നമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അവർ, രാഷ്ട്രീയപ്രവർത്തനത്തിൽ മുഴുകി. ഇടക്കിടെ അച്ഛന്റെ കൂടെ വിദേശപര്യടനം നടത്തുകയും ചെയ്തു.

1964-ൽ ഭൂവനേശ്വരത്തു് വെച്ച് നെഹ്റുവിന് പക്ഷവാതം പിടിപെട്ടു. കോൺഗ്രസ്സ് സമ്മേളനത്തിൽ പങ്കെടുക്കാനാണ് അങ്ങോട്ടു പോയത്. ഇന്ദിരയും സ്ഥലത്തുണ്ടായിരുന്നു. അവർ അച്ഛനെ ശുശ്രൂഷിച്ചു. ഡോക്ടർമാരെ അനുശരിക്കാനും വൈദ്യസഹായം സ്വീകരിക്കാനും, വിശ്രമമെടുക്കാനും അച്ഛനെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. നാലുമാസത്തോളമായപ്പോൾ അച്ഛന്റെ സുഖക്കോട് മിക്കവാറും ഭേദപ്പെട്ടു.

മേയ് 27-ാം തീയതി രാവിലെ നെഹ്റുവിന് ചെറുതെന്ന് ക്ഷീണംതോന്നി. ഇന്ദിര അച്ഛന്റെ മുറിയിൽ കാടിയെത്തി. ഡോക്ടർമാർ തിരക്കിട്ടു വന്നു. ഇന്ദിരയുടെ ശരീരത്തിൽ നിന്ന് രക്തമെടുത്തു നെഹ്റുവിന്റെ ശരീരത്തിലേയ്ക്കു കടത്തി എടുത്തുവെക്കിട്ടും നെഹ്റുവിന് ബോധം വീണ്ടുകിട്ടിയില്ല. രക്ഷിക്കാൻ നടത്തിയ ശ്രമങ്ങളെല്ലാം വിഫലമായി. രണ്ടു മണിയായപ്പോൾ മരണത്തിന്റെ തിരശ്ശീല വീണു. അം

തററാണ്ടുകാലം ഇന്ത്യയിലെ ജനങ്ങൾക്ക് വെളിച്ചം നൽകിയ ദീപം പൊലീത്തു. ആ പ്രിയപ്പെട്ട മുഖത്തേക്കുതന്നെ മണി കൂറുകളോളം ഇന്ദ്രിര ഉററു നോക്കി. അവർ തികച്ചും മരവിച്ചുപോലെത്തായി.

അപ്പുന്റെ ആത്മാവ് അവളെ തട്ടിയുണർത്തി. നെഹ്റു ഇങ്ങനെ മന്ത്രിക്കുന്നതായി തോന്നി.

“എല്ലാവാരങ്ങളും പാലിക്കേണ്ടത് ഇനി നിധാൺ.”

17. ഇന്ത്യയുടെ ആത്മാവ്

ജവാഹർലാൽ നെഹ്റുവിനെ തുടന്ന് ലാൽ ബഹാദുർ ശാസ്ത്രി ഇന്ത്യയുടെ പ്രധാനമന്ത്രിയായി. ചുരുങ്ങിയകാലം മാത്രമേ അദ്ദേഹം പ്രധാനമന്ത്രിയായിരുന്നുള്ളൂ. വിദ്വരമായ ഉസ്ബെകിസ്ഥാനിലെ തഷ്കെന്റിലെത്തിയപ്പോൾ ശാസ്ത്രിജി റദ്ദുദ്രാഗം. പിടിച്ചെടുത്ത് ചെട്ടെസ് ചരമത്തെ പത്തൊമ്പതു രാസങ്ങൾ ക്ഷേമം ഇന്ത്യയ്ക്കുള്ള പ്രധാനമന്ത്രിയെ വിട്ടു കണ്ടെത്തിയതിനെ.

പാർലമെന്റ് മെമ്പർമാർ തിരക്കിട്ട് കൂടിയാലോചന നടത്തി. കോൺഗ്രസ്സിന്റെ പ്രധാനമന്ത്രിസ്ഥാനത്തേക്ക് ഇന്ദിരാഗാന്ധിയുടെ പേര് നിർദ്ദേശിച്ചു. മറ്റൊരു കോൺഗ്രസ്സ് നേതാവായ മൊറാർജിദേശായിയും സ്ഥാനാർത്ഥിയായി രംഗത്തുവന്നു. വാശിയോടെ പ്രചാരവേല ആരംഭിച്ചു.

ഇന്ദിരാഗാന്ധിക്ക് വേണമെങ്കിൽ അപ്പനെ പിന്തുടന്ന് മന്ത്രിയെന്ന പ്രധാനമന്ത്രിയാകാമെന്നു. കോൺഗ്രസ്സിലെ പ്രമുഖരായ ചിലർ അതിന് അവരെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. സാധാരണക്കാരനായ ചെറു പക്ഷ ഇന്ദിരാ അന്ന് അതിനു തുനിഞ്ഞില്ല. ഇൻഡ്യയിലെ പ്രധാനമന്ത്രിയും ഒരു ചിന്താർത്ഥവകാശമായി പരിഗണിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾക്കുമെന്ന് അവർ ശങ്കിച്ചു. മറ്റൊരു, അപ്പന്റെ മേലാലോചനയെ ഉദ്ദേശിച്ച് കമ്മിറ്റിയിൽ നന്നും പറഞ്ഞുവരുന്ന അവർ പാടുപെടുകയുമായ പാർലമെന്റിലും താൻ ഏറ്റവും അധികം അഭിമുഖീകരിക്കുന്ന ലാൽബഹാദുർ ശാസ്ത്രിയുടെ മന്ത്രിസഭയിൽ അവർ അംഗമായി. അത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാത്സല്യം നിറഞ്ഞ നിർമ്മുഖത്തോടെ വേദിക്കപ്പെട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

ഇത്തവണ ഇന്ദിരാഗാന്ധി പിൻമാറിയില്ല. പ്രധാനമന്ത്രിയാകാനുള്ള കരുത്തും മനശ്ശക്തിയും അവർ നേടിക്കഴിഞ്ഞു. കടുത്ത മത്സരമുണ്ടാകുമെന്നറിഞ്ഞിട്ടും, സമാനതയ്ക്കായി ഉറച്ചു നിന്നു തിരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെ തീയതി നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടു.

അന്ന് രാവിലെ അവരുടെ മനസ്സിൽ പല ചിന്തകളും കടന്നുവന്നു. കഴിഞ്ഞ കാലത്തിലേക്ക് അവർ കണ്ണോടിച്ച യമുനാനദിയുടെ കരയിൽ അന്ത്യവിശ്രമം കൊള്ളുന്ന രാജ്‌പീതാവിനേയും, രാജ്‌ശിപ്പിയായ സ്വപ്നം പൂർത്തിയാക്കിയെടുത്ത പ്ലാൻ ഇന്ദിരയുടെ കണ്ണിൽ വെള്ളം നിറഞ്ഞു. അവർ രാജാലിയിലേക്ക് തിരിച്ചു. മഹാത്മാഗാന്ധിയുടെ സമാധിസ്ഥലത്തു് തെല്ലിട നിശ്ശബ്ദമായി നിന്നു. ബാപ്പുവിൽനിന്നു ലഭിച്ച ദയയും സ്നേഹവും അവരുടെ ഓർമ്മയിൽ കടന്നു പണിയിക്കാം. ആ സ്മരണ അവർക്ക് ശക്തിയും ശാന്തിയും നൽകിയിരിക്കാം.

രാജാലിയിൽനിന്നു് ഇന്ദിര ശാന്തിവനത്തിലേക്ക് നീക്കി. അച്ഛന്റെ അന്ത്യവിശ്രമസ്ഥലത്തു് അവർ നിന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു.

നെഹ്‌റുസ്താരകമന്ദിരമായി നിൽക്കുന്ന കീർത്തി ഭവനത്തിൽ അവർ എത്തി. അച്ഛന്റെ മരണാലോചനയ്ക്ക് മുമ്പിൽ തൊഴുതുകൾക്കും അർപ്പിച്ചു. അനേക വർഷം മുമ്പ് അച്ഛൻ അമ്മയും ആയിരുന്ന ആ മഹാനദോലന്റെ മുമ്പിൽ തലമുറിച്ചു.

"ധീരവേഷിരിക്കുക, എല്ലാ തരം ഉണ്ടാകിക്കൊള്ളൂ. ധീരയാണെങ്കിൽ നിനക്കെന്നിലും ഭയമുണ്ടാവുകയില്ല. രാമസ്വരായും മറ്റുമെല്ലാം ചെയ്യാതിരിക്കുക. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ എന്റെ ഭാര്യേ, നീ വെളിച്ചത്തിന്റെ ശിശുവായും പ്രശാന്തയായും ഇരിക്കും. നീ ഇന്ത്യയുടെ സേവനത്തിൽ ധീരസന്നാഹിയായി വളർന്നുവരിക."

ഇപ്പോഴും അച്ഛൻ ഇങ്ങനെ പറയുന്നതായി ഇന്ദിരയ്ക്കു തോന്നി. ഈ വാക്കുകൾ മനസ്സിൽ അലയടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുക അവൾ കാരോടിച്ചുപോയി, പാർല്ലമേൻ്റ് മന്ദിരത്തിലെ സെൻ്റൽ ഫാളിലെത്തി, അംഗങ്ങൾ ഇന്ദിരാംഗാസ്ഥിയെ ഫർഷാരോത്തരം സങ്കീർത്തിച്ചു.

12-മണിക്ക് വേണ്ടെടുപ്പാരംഭിച്ചു. ഇന്ത്യയുടെ മുഴുവൻ ശ്രദ്ധയും ഒൽഹിലേക്കായി. മിന്നമണിയായപ്പോൾ വേണ്ടെടുപ്പിൻ്റെ ഫലം പ്രഖ്യാപിച്ചു.

“ഇന്ദിരാംഗാസ്ഥി ഇന്ത്യയുടെ പ്രധാനമന്ത്രിയായി തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടു.” എല്ലാവരും അവർക്ക് അഭിനന്ദനങ്ങൾ അർപ്പിച്ചു.

ഇന്ത്യയുടെ പ്രധാനമന്ത്രിയായി ഒരു സ്ത്രീ തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടതിൽ ലോകരാഷ്ട്രങ്ങൾ വിസ്മയം പ്രകടിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ ഇന്ത്യയ്ക്കു അതിൽ പുതുതായൊരു അർത്ഥം ഇന്ദിരാംഗാസ്ഥി ഒരു ദിവസം പെട്ടെന്നു് പ്രധാനമന്ത്രിയായതല്ല. നെഹ്റു കുടുംബത്തിൻ്റെ രാഷ്ട്രീയ പാരമ്പര്യത്തിൽ അനേകവർഷങ്ങളിലൂടെ നേടിയ പരിശീലനമാണു് ഇന്ദിരാംഗാസ്ഥിയെ പ്രധാനമന്ത്രി സ്ഥാനത്തെത്തിച്ചതു്.

മുൻപുപോലും ഇന്ദിരയെന്ന ഇന്ത്യയുടെ പ്രധാനമന്ത്രിയായി തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അവർ ഇന്ന് അവതാരരൂപം കൈയെടുത്ത വരുന്ന ഇന്ത്യൻ ജനതയുടെ പ്രധാനമന്ത്രിയാണു്. തന്റെ ജനങ്ങളിൽനിന്നു് അവർക്കു ലഭിക്കാവുന്ന ഇതിലും വലിയൊരു പദവി ഏതുണ്ടു് ?

ഗാന്ധിയെ എല്ലാവരും ‘ഗാന്ധിജി’ എന്നു് ‘മഹാത്മാ’ എന്നു് വിളിക്കുന്നു. തിലകനെ ലോകമാന്യൻ എന്നാണു്

വിളിക്കുകയുള്ളൂ. ചോസിനെ വിളിച്ചുവരുത്തു് 'സഭാസ്' ചോബി' അഥവാ 'നേതാജി' എന്നാണ്. നെഹ്റുവിനെ പണ്ഡിറ്റ്ജി എന്നും. മറ്റു പല മഹാത്മാക്കളും ബഹുമാനി ചേർത്തു് വിളിച്ചുവരുന്നു.

എന്നാൽ ഇന്നത്തെ പ്രധാനമന്ത്രി വെറും "ഇന്ദിര" യാണ്. കാരണം മറ്റൊന്നുമല്ല. ഇന്ത്യയിലെ ജനങ്ങൾക്കു അവരോടു് നോക്കുന്നതു് ആദരവിൽ ഏറെ വാത്സല്യമാണ്.

ഇന്ദിര, ഇന്ത്യയുടെ ഇന്ദിരയാണ്. ഇന്ത്യയുടെ പ്രധാനമന്ത്രിയാണ്, ഇന്ത്യയുടെ ആത്മാവാണ്.

ശുചിപത്രം

പുറം	വരി	അശുഭം	ശുഭം
3	20	കരളം	കരളം
4	14	വിട്ടിലേക്കു	വിട്ടിലേക്കു
7	8	അവർ	അവർക്കു
8	5	ശ്രമിക്കു	ശ്രമിക്കും
11	2	വണ്ടിയിലിട്ടു	വണ്ടിയിലിട്ടു
13	16	കഴിഞ്ഞു	കഴിഞ്ഞു.
16	4	സോക്രമാർ	സോക്രമാർ
17	15	വദ്യാലയങ്ങളിൽ	വിദ്യാലയങ്ങളിൽ
20	8	പൈജാമയും	മുട്ടിയും
23	11	സിത	സിത
25	4	ധീരവും	ധീരയും
25	15	പ്രത്യേക	പ്രത്യേകം
30	11	ജവാഹർലാലിനായക	ജവാഹർ ലാലിനായക
33	7	വിശ്വഭാരതത്തിലെ	വിശ്വഭാരതീ യിലെ
33	10	ഇന്ദിയ	ഇന്ദിര
35	21	അവർ	അയാൾ
37	18	കമലം	കമലം
38	17	നോക്ക	നോക്കി
38	20	രചാട്ടിക്കരഞ്ഞു	പൊട്ടിക്കരഞ്ഞു...
39	1	കണ്ണുകളിൽ	കണ്ണുകളിൽ
39	5	തമിഴ്നാട്ടിൽ	തമിഴ്നാട്ടിൽ
40		ഇന്ദിരയെ	ഇന്ദിരയെ
		കൂടിക്കാഴ്ച	കൂടിക്കാഴ്ച
41	9	കഴി	കഴി
42	3	പെട്രെൻ	പെട്രെൻ
43	3	ചിരിതും	ചിരിതും
47	9	ഉൾ-ചാ	ഉൾ-ചാ
51	19	സുഖക്കേട്	സുഖക്കേട്

